Ціна 75 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXIV. ЛИСТОПАД — 1973 — NOVEMBER Ч. 286

diasporiana.org.ua

НОВІ ДНІ

·NOWI DNI·

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

Засновник, видавець і редактор 1950-1969
П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

В. В. Павлюк — адміністратор

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор)
М. Г. Дальний, І. Д. Пишкало, Р. Рахманний, П. І. Маляр

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 долярів
Австралія — 4.50 австралійських долярів
Франція — 25 франків
Англія — 1.75 фунта
Всі інші країни Европи, Венесуела — 5.00 дол.
Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:
A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чікаго і околиці:
Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філядельфію і околиці:
Mr. S. Jewsevskyj,
4915 N. Marvine St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

N O W I D N I
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO, ONT., CANADA
M6H 3H1

Second Class Mail Registration Number 1668

На 1-ій стор. обкладинки з права кол. прем'єр Канади Дж. Діфенбейкер, посадник Торонта Д. Кромбі та о. д-р митрат В. Кушнір, президент СКВУ.

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ

М. І. Мандрика, С. Гурко, Б. Мазепа — поезії 1

Павло Маляр — Ялина 2

І. Качуровський — Про творчість Франца Кафки 5

В. Витвицький — Слідами української тематики у творчості Сергія Прокоф'єва 9

П. Ковалів — Нова праця з Адигейської теорії 13

О. Архімович — Перенаселення і боротьба за продукти харчування 14

Р. Василенко — Канадські школи сьогодні 17

Д. Чуб — Співачка світової слави 19

А. Юриняк — Публікація варта уваги 21

О. Несіна — Наукові новинки на Україні 22

Ю. Шанта — Звідки походить Памво Беринда... 23

Н. Донець — Емігрантське щастя 31

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

З естейту св. п. І. Костенка, США	$25.00
М. Марунчак, Вінніпеґ, Канада	15.00
І. Дубровський, Сілвер Спрінґ, США	7.95
І. Ткач, Гамильтон, Канада	3.50
М. Отрешко-Арський, Чікаго, США	3.50
Олена Несіна, Нью Йорк, США	3.50
Іван Міщена, Торонто, Канада	2.00
О. Заславець, Флінт, США	2.00
Марія Зима, Мт. Бріджис, Канада	2.00
О. Лисик, Ошава, Канада	1.50

Нових передплатників приєднали:

О. Лисик, Канада	1
Г. Костюк, США	1
Комітет "Чернігівських вишиваних вечерниць". Торонто, Канада	1 .

Всім щиро дякуємо за допомогу

Редакція і адмін. "Н. Д."

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.
Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

Printed by Basilian Press - **286 Lisgar Street, Toronto, Ontario M6J 3G9 Canada**

М. І. МАНДРИКА

ЯРОСЛАВНА

Б'ється Ігор — шоломи у ранах,
Дзвоном дзвонять щити від мечів,
А в Путивлі-граді Ярославна
Плаче, тужить, Ігоря ждучи.

Вдень їй сонце криваво-червоне,
А ночами, серед темних хмар,
У боях гарцюють чорні коні
Русичів, половців і татар.

Бачить Ігоря вона між ними —
У бою підбився княжий кінь...
"Ладо. Ладо!" — хмарами густими,
Чорним смутком вкрилась далечінь.

Віщий Див гукає у діброві,
Брешуть лиси в тернових кущах.
Ллються сльози на поли боброві
Ярославни...

А там у шатрах
У половців музика і танці —
Ігор гість у хана Кончака,
З ним бояри як гості, не бранці,
Не васали, що ждуть ярлика.

"Не вертайсь у Русь — зостанься з нами,
Красних бранок вибери собі,
Будеш ханом, будемо братами.
На Русі уже не буть тобі!"

Каже хан... Не чує Ігор хана —
У Путивлі плаче Ярославна;
Серце чує плач її і сум.
Не заглушать половецькі танці,
А не співи галасливі бранців
Неспокійних чорних княжих дум.

Спить Кончак, поснули всі ватаги.
Коні ржуть, кричать сичі.
Ігор встав, набравшися наснаги,
І сідлає коня уночі.

І вже степ...
"Уранці рано,
Сумує, плаче Ярославна"...
Та серцем чує, як степами
Дзвенить земля під копитами.

Вертається князь Ігор зі щитом,
Не на щиті...
І вже не рани,
А щоки, змочені сльозами,
Вона утре бобровим рукавом.

Серпень 73

Стефанія ГУРКО

ЖИТЕЙСЬКА ВОДА

В клекотах води, у шумі ріки
Говорять до нас минулі віки,
Розказують нам істину буття
Водою джерел, потоком життя.

Щебече струмок — мале дитинча,
Сміється ручай — юнак у кущах.
Гомонить ріка — статечна жона,
Шумить у віках житейська вода.

А море хвилює, а море гуде,
Буття океан клекоче і жде...

Березень 1973

КОНТРАСТИ

Як промінь світла — прототип ножа
Кромішню темряву розкраяв,
Тоді в безмежжі появилася межа,
Посеред ночі ясний день замаяв.

Упало в тишу Слово, наче камінь,
І вічність розкололась на хвилини,
Бо рек Господь своє велике Амінь!
І час настав сотво́рення людини.

Слово і тиша,
Вічність і хвилина,
Безмежжя і межа,
Бог і людина.

Березень 1973

ПОДОРОЖ У НЕВІДОМЕ

Земленько, землице,
наша ти перевізнице,
перевозиш ти нас
з небуття в невідоме,
за перевіз від нас
береш небаґато,
береш небагато —
лиш ціле життя.

3 березня 1973

Богдан МАЗЕПА

НАД НІЯҐАРОЮ

В далині тільки мріє блакить.
Розлітаються бризки холодні.
І шумить Ніяґара, шумить,
Грають хвилі в глибокій безодні!

Ніяґаро, красо осяйна!
Я приїхав з північного міста,
Аби сила твоя чарівна
Напоїла мій дух урочисто.

І колись у годину сумну,
В пізню осінь, понуру, імлисту,
Я могутній твій шум спом'яну
І красу твою, ніжно-пречисту.

Ніяґара, 9. 6. 73.

Павло МАЛЯР

ЯЛИНА

Новеля

Ветеран Другої світової війни Терéнь Троян, громадянин Канади, підтримуваний урядовою допомогою, прибув на солярно-кліматичне лікування в Карпати — лікуватися в ялинових лісах Бескиду, по Словацькій стороні. Рана його завше смертельна — хоча й затяглася досить, а від часу поранення минуло майже вісім років. Зовсім маленький уламок гранати застряв близько серця в аорті, то коли б він зрушився, вийшов із свого місця — від раптового виливу крови настане смерть.

Аорта може відкритись з фізичного напруження, з надмірного хвилювання, з глибокого враження або з того, що прийде час випадкові. Лікарі вимагали не думати за себе! Нічим не клопотатися. Забути світ і охолонути цілковито.

У Словаччині місцевий лікар, з Гуменного, порадив уживати його власного приготування препарати прополісу з дикого меду й теплі прохідки в бору, дихати живицею, щоб рана надійно завапнувалась. Терéнь лікувався в лісах Скандінавії, але Норвезькі бори холодні, випари ялинової живиці там недостатні.

Ходить Терéнь інертний по ялинових гірських схилах на соняшних вигрівах, пильнує себе — щоб не спіткнутись, не перейматись чимось ні людським, ні світовим. Не довіряє собі. Через кордон, близько Перечина, село, де він народився, не бажає піддаватися спогадам, бо вони накличуть уболівання за минулим. І не раз розсудливо й логічно міркує: "Мабуть, тяжко жити тому, хто справді шукає сенсу життя — правди на кривду, справедливости на наругу: месникам народнім та поетам жити найтяжче, бо їхня кров, мабуть, завжди закипає..."

Закінчив Терéнь відділ малярства університету в Торонто, скориставшись урядовими пільгами для ветеранів війни. Їдучи в Бескиди на лікування, сподівався знайти для пензля гарну натуру гірських пейзажів. Сподівання не здійснилися. Не знаходилось сюжетів. Ніби вдавались йому етюди, але — не закінчені композиції.

В університеті вчили Терéня малювати так, щоб то було нічого: справжнє мистецтво абсолютно абстрактне! І він учився покірно. На стрічі з дійсністю засвоєна теорія виявилась імпотентна, безплідна.

Щоб заповнити час, бо нудьга також небезпечна для нього, він мав єдине заняття — спостерігати з найближчої до кордону верховини рубання лісу в українських Бескидах. Словаки говорили про поруб на тім боці:

— У росіян завше так, як на війні — робиться все безоглядно!

А Терéнь ходив пішки колись там, бігав підлітком по тій землі, де безоглядний поруб тепер відбувається. Війна застала його в Канаді на відвідинах у батькових кревних, звідти до армії пішов добровольцем. Батьки загинули і обійстя спалили німці. Коротка й тяжка історія його самотности.

Не знати, відколи гудуть машини на порубі, вони гули там, коли прибув на лікування. Земля стугонить під натиском дизелів, що урухомлювали надпотужні тягачі, транспортери та навантажувачі. Прикордоння росіяни обставили посиленою вартою, оглядати поруб неможливо було зблизька. Перспектива на поруб творила свій образ: можна довго сидіти й переживати враження. Смуга вирубуваних щоглових ялин пролягала між двома полонинами схилом до сонця, ніби вітром навіяна десь від гирла Дунаю та засіялась у прадавнину.

Дим від машин з курявою всуміш робив таку кіптяву, що в ній сонце завмирало, ставало червоним покотьолом і було зовсім без сяйва. Навіть хотів раз Терéнь малювати поруб. Краєвид асоціювався з побоєвищем у нашій історії, з татарським чи лядським.

Уявлявся на полотні поруб видної ночі, свіжі колоди ялин лисніли до безмісячного зоряного неба мерцями, яким постинано голови. Але ж скільки їх?! За всю нашу історію не знати такого побоєвища — великого числом поляглих на тіснім полі.

Малювання порубу-побоєвища не сталося, бо в місцевості появилась дівчина, студентка ужгородського університету. Назвала себе словачкою. Якогось погожого полудня вони познайомились при першій стрічі. Дівчина, як птах! Уся в білому, голубі сандалі. Зачіска дівоча — на вітер і руки завше навзліт: не ходила дівчина, а літала на гору, в долину. З піднесеними руками, мов крила в птаха, вона приходила й верталась додому, немов відлітала.

— Яка ж вона гарна! — було єдине, що подумав про дівчину Терéнь.

Оріховий опал по тілу з матовою ворсиною хвилював до неможливого.

У Терéня появилось глибоке дихання, тепер повітря міцніше пахло живицею. Ще не багато й старший він за дівчину. Звалася Марта. На першій розмові не далася вона взяти за руки і так взяла його цим за зранене серце! Чому ж не спіткати отак свою долю та поєднатися в парі на життя?

За малим Терéнь не взявся до пензля. Але погамував бентежне враження, воно відлетіло сполоханим білим птахом. У почуваннях враження не стушувалось зовсім, не вистачало його на реальні зусилля. Досі він не кохав з розрахунку, того й не одружився. Тепер розуміє — не повер-

нути втрати, заподіяної побоюванням за свою вічну рану. Нічого не бажати, нічим не турбуватися? — чи це означає жити?!

Часто відбували прогулянки вдвох. Марта гарно знала місцевість, чудово читала довкілля. Поривалась скрізь побувати, все бачити. Жодного дня не ходили тим самим схилом. Марта мала мету, спішила встигнути, доки вертатися їй до університету: допомогти колегам, що таємно досліджували заборонену тему — систематизацію типів шпилькових дерев на Карпатах. Завдання полягало в тому, щоб виявити поріддя літописних ялин: їх рубали в горах поляни, справляли до Дніпра, продаючи варягам-вікінгам на каравелі. Урятувати поріддя від знищення! Потрібно устійнити прикмети дерева, місце заросту й домагатися в уряді взяти угіддя під охорону.

Так і пригадав Терéнь свої мандри по Скандінавії, лікуючись. Відшукав фота, роблені без мети, по місцевих музеях. Траплялися там експонати-реліквії тисячелітньої давности — манили його давниною, про мітичних вікінгів. Дійсні й уявні уламки старовинних каравель. А між ними — уламки ялинових колод не устійненого походження. Доведено було, що те ялинове дерево не скандінавського походження. У морській воді воно не гнило, а залізніло.

Марта відчула — вона знайшла конче потрібне, переконала Терéня: "Вони й є — ці колоди на фото — ялини карпатського походження!" Дівчина вірила, що тепер знайдуться живі екземпляри мітичної ялини. Віра її здійснилась. Терéнь малював знахідку олійними фарбами для Марти.

Надхнення поривало, стрімка деревина була втіленням чогось незвичайного: тіло рожеве, смагле, дивна корона, темнава смарагдова хвоя і кріпке дихання живиці. Якщо вірити у заклинання, можна уявити леґенду про дівчину — закляту за красу стояти ялиною під блискавками й громами, купану зливами та на вітрах і віхолах, бачити соняшні обрії і не зрушити з пня — то була б та вродлива дівчина, приречена злою ревністю бути ялиною назавжди.

— Заклята краса! — вигукував Терéнь, докінчуючи малюнок, і забув про ранене в себе серце. — Заклята, щоб вічно страждати!

Він вірив, що в його малюванні пізнають люди зачаровану наречену.

Яким чином оця ялина виросла тут, далеко від свого масиву, на іншому схилі, де не те підсоння й не той ґрунт? Проміри шпильок, характер форми крони і колір стовбура свідчили про унікальність ялини в цій місцевості. Як вона засіялась по цім боці, птахом занесена?

Свіже, ледве просохле малювання Марта спакувала до валізи, забрала Тер'еньові скандінавські фота. Одначе дівчина повезла з собою більше за даровані їй малюнок та альбом. Вона повезла з собою віднайдене його надхнення, пробуджену віру! Те, чого йому все найбільше бракувало, і те, чого не висловиш...

Терéнь бентежився. Хай довкола Торонто немає величних соснових борів і не такі ялини в Канаді, одначе можна було б і там натрапити на дерево чи узлісся, можливе для моделі, і малювати. Чому ж він не дізнавав досі такого глибокого зворушення за творенням? Терéнь бажав повторити малюнок, повернути собі пережите надхнення, щоб жити з ним. Поспішав удруге намалювати чарівну ялину, тепер для себе, на пам'ятку про дівчину, як птах. Відважився. Зібрав етюдник з фарбами, пензлі.

Що ж він знайшов замість сподіваної радости? Ялини не було на гребені. Вона лежала, повалена вихром, обламана й понівечена корона, руки-віти зів'ялі, тіло поблякло. За відгримілою недавно грозою зник і образ дівчини, як білий птах. Назавжди. Ялина не мала глибокого кореня. Коли доросла до рівня відкритим вітрам, вони її побороли знічев'я.

Сумував Терéнь, сидячи з не відкритим етюдником. Чому він отак досі береже себе? — роздумував.

РИМЛЯНИ БУВАЛИ В ПИРЯТИНІ?

Якось у селі Крячківці Пирятинського району копали траншеї для силосу і знайшли 32 срібні римські монети та дві срібні пряжки також римського походження. В Інституті археології Академії наук Української РСР, куди передали знахідку, встановили, що срібні динари й справді карбовані в Римі у I—II століттях нашої ери. Стертість монет свідчить про їх довготривалий обіг.

На території Пирятинського району відкопано 11 скарбів римських монет, три амфори, з них одна цілісінька знайдена в селі Ґурбинцях. Цілком можливо, що римські монети в ті далекі часи використовували не тільки в торгівлі з Римською імперією та сусідами, а також як засіб обміну у внутрішній торгівлі.

КИЇВСЬКА ТЕЛЕВІЗІЙНА ВЕЖА

У столиці України завершено спорудження нової телевізійної вежі, яка дозволить збільшити радіюс передач до 130 кілометрів і вести їх по трьох програмах.

Висота вежі — 380 метрів, вага близько 2700 тонн. Вежу зварено з тонко-стінних труб. Новий метод зварювання подібних конструкцій розробив Інститут електрозварювання імени Є. О. Патона Академії наук УРСР. Окремі блоки башти були виготовлені на заводі, а біля підніжжя споруди їх зварили і підняли з допомогою гідродомкратів. Подібний метод будівництва застосовано вперше. В шахті вежі курсуватимуть два ліфти — пасажирський і вантажний; вони підніматимуться на висоту 250 метрів.

Навколо нової телевежі будується комплекс Київського телецентру.

ПОВІДОМЛЕННЯ

3-го листопада ц.р. тут відбулися збори нашої видавничої спілки разом із членами редакційної колегії. Розглянувши найактуальніші і нагальні справи, збори ухвалили:

1. Наша видавнича спілка і редакція "Нових днів" не мали й не мають наміру і нікому не давали своєї згоди будь-що змінювати в характері й напрямкові журналу, надпартійного і надконфесійного;

2. Дирекція спілки і редакція журналу "Нові дні" просить співпрацівників і читачів свого журналу прийняти до ласкавого відома, що надіслані до декого з них на наших фірмових бланках листи, не згідні з дотеперішньою лінією і завданнями журналу "Нові дні", були такою ж несподіванкою для нас, як і для них;

3. Ні писання, ні розсилання тих деяких листів (зокрема із певним і виразно конфесійним — рідновірівським — забарвленням) не було узгіднене ні з дирекцією видавничої спілки, ні з редакцією журналу, а тому просимо вважати те писання за необдуману і даремну спробу окремих осіб, хоч вони (ті особи) й можуть бути членами нашої видавничої спілки.

У зв'язку з цим усі дотепер уживані наші наголовні листи (бланки) оголошуються недійсними.

4. Ще раз підтверджено попередню ухвалу видавничої спілки, що без відома головного редактора "Нових днів" нікому не дозволяється вміщувати в журналі (чи вилучати з макету або розсипати вискладаний матеріял) жодного рядка тексту і жодної ілюстрації (портретів тощо), а також не вільно виплачувати жодного цента на чиї-будь вимоги покрити їхні редакційні та пов'язані з редакцією видатки — без відома і писаної згоди головного редактора.

5. Рішено протягом найкоротшого часу підготуватися і скликати загальні (річні) збори спілки, на яких мають бути розв'язані важливі і задавнені організаційні справи — як склад президії спілки, склад редакційної колегії та інше.

Дирекція і редакція "Нових днів"
Торонто, Канада

Увага! **Увага!**

АНАТОЛЬ ЮРИНЯК

Камікадзе падає сам

оповідання й фейлетони

184 сторінки, звичайна обкладинка

Ціна 4.00 доляри

Замовляти в адміністрації "Нових Днів"

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ІНСТИТУТ ШУКАЄ ПРАЦЬ ДЛЯ ВИДАННЯ

(ОК) Український науково-публіцистичний інститут, ідею створення якого висунув свого часу д-р Микола Шлемкевич, а організаційну мережу та фінансові засоби почав творити д-р Тома Лапичак, який очолює його тепер, до цього часу видав цілий ряд праць, ціллю і завданням яких є ширити правду про Україну, а також спростовувати свідоме чи несвідоме фальшування, перекручення чи недокладності, що їх так багато зустрічаємо в чужих публікаціях. Видані дотепер публікації Інституту майже всі розійшлися по американських бібліотеках та серед американських і чужинецьких працівників пера, як також і серед українського громадянства.

Накладом УНПІнституту видано такі праці англійською мовою: "Українська Республіка 22 січня"—д-ра М. Шлемкевича, "Принц Мазепа—гетьман України" — д-ра Т. Мацькова, "Жидівська автономія в українській державі 1917-20 років" — Соломона Гольдельмана, міністра праці в уряді УНР за Директорії та заступника міністра жидівських справ у тому ж уряді, "Українська проблема і Симон Петлюра" — Аляна Дероша, французького публіциста.

Англійською і українською мовами видано такі праці: д-р В. Кубійович — "Західні українські землі в межах Польщі в 1920-1939 рр.", Степан Ріпецький — "Українсько-польський дипломатичний процес 1918-1923 рр.", д-р Микола Галів — "Організований голод в Україні в 1932-33 роках".

Лише українською мовою Інститут видав такі праці: "За правду про Україну" та "Фронт української правди" — два інформаційні памфлети про цілі, завдання та організаційну структуру Інституту, Петро Одарченко — "Світова слава Шевченка", д-р Андрій Білинський — "Громадські організації в СРСР".

Щоб продовжувати свою діяльність УНПІнститут приймає на розгляд і до друку праці з українською тематикою тих науковців і публіцистів, що мають готові такі праці, а не мають фінансових засобів їх видати та відповідної установи їх поширювати.

Зацікавлені особи, що мають такі праці, можуть звертатися до Інституту на адресу:

Ukrainian Research and Information Institute

2534 W. Chicago Ave.
Chicago, Illinois, 60622, USA

ЧИ ВИ ВЖЕ НАДІСЛАЛИ ПОЖЕРТВУ НА ПРЕСФОНД СВОГО ЖУРНАЛУ "НОВІ ДНІ"?

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

ПРО ТВОРЧІСТЬ ФРАНЦА КАФКИ

3-го липня 1883 р., себто дев'яносто років тому, народився один із найвизначніших прозаїків нашого сторіччя Франц Кафка.

З короткої нотатки в "Українській радянській енциклопедії" читач може вичитати про Кафку хіба те, що на Україні, під час укладання УРЕ, не було ані перекладів його творів, ані досліджень його творчости. Перекладів, очевидно, не згадано тому, що зігноровано друкований в еміграційній українській пресі переклад Кафчиної "Метаморфози". Але українці за кордоном — говорю про інтеліґенцію — знають Кафку не лише з цього оповідання: адже майже кожен з них володіє кількома чужими мовами і має можливість прочитати твори Кафки коли не в німецькому оригіналі, то в англійському, французькому чи еспанському перекладі.

"Литературная энциклопедия", яка виходила в тридцятих роках, але так до кінця й не вийшла, бо ввесь час доводилося викидати й переробляти матеріял про репресованих літераторів, — обмежується нотаткою на пів шпальти, де сказано, що Франц Кафка — цитую в перекладі — "визначний представник празької групи німецьких письменників (Ґустав Майрінк, Макс Брод та інші)". Далі, дуже схематично і спрощено, охарактеризовано Кафчину творчість.

"Краткая литературная энциклопедия", яка виходить тепер, приділяє Францові Кафці куди більше уваги: неповні дві шпальти. Це суто механічне порівняння матеріялів про Кафку в двох енциклопедіях, може, якою тисячною мірою відповідає ростові популярности цього письменника серед читацьких кіл та збільшенню його ролі в розвиткові сучасної світової літератури. Не знаю, як де, але в літературному середовищі Буенос-Айресу (де я жив 20 років) загальноприйнятим був погляд, що сучасна проза базується, так би мовити, на трьох китах: Марсель Пруст, Джемс Джойс, Франц Кафка. Найбільшим і найвизначнішим з цієї трійці мої знайомі літератори вважали Кафку.

Франц Кафка народився в Празі, в досить заможній єврейській родині, де рідною мовою була німецька. Друкуватися почав 1909 р., перша книжка оповідань вийшла 1913 р.; помер двадцять четвертого року (а не двадцять шостого, як стоїть у "Литературной энциклопедии"), заповівши — знищити всі свої недруковані твори. Але друг письменника Макс Брод, який мав виконати його заповіт, замість знищити ті твори — опублікував їх. Саме з цього часу — з двадцять шостого-двадцять сьомого року, коли вийшли незакінчені романи Кафки "Замок", "Процес" та "Америка" — починається його світова слава.

Ранні твори Кафки мають деяку подібність до оповідань його колеґи з празької групи письменників — Ґустава Майрінка. Тільки знущально-глузливим інтонаціям Майрінка протистоїть містичний песимізм Кафки. 1919 р. Кафка опублікував оповідання "В карній колонії". За сюжетною схемою ця річ ніби повторює оповідання Купріна "Механічне правосуддя". У Купріна винахідник демонструє перед публікою прилад, який сам має карати різками винного: засудженому, який підлягає карі, вручають жетон відповідної ваги, він його опускає в щілину — поки не опустить, машина його не випустить — тоді "механічне правосуддя" всипле йому належну кількість різок. І раптом, на очах у публіки в ту щілину, замість жетона, упав кишеньковий годинник винахідника. Щойно пожежники врятували його від смерти під різками...

У Кафки офіцер карної колонії демонструє мандрівникові — чужинцеві макабричну машину, яка сама карає винного: по двадцятьох годинах тортур покараний має вмерти. Сконструював машину не сам офіцер, а його колишній шеф. Але теперішні керівники колонії не схвалюють цієї машини. Офіцер шукає співчуття в мандрівника, хоче використати його присутність під час страти засудженого солдата, щоб відстояти права старого, заведеного колишнім комендантом судівництва. Не зустрівши співчуття, офіцер сам лягає під смертельну борону...

Ніби перемогла справедливість... Але оповідання закінчується погрозливим наведенням напису з могили старого коменданта — винахідника нелюдської машини:

Існує пророцтво, що комендант воскресне і поведе своїх прихильників відвойовувати колонію... Вірте і ждіть!

На прикладі цих двох — таких подібних сюжетно і різних психологічно — оповідань можемо наглядно бачити різницю між рядовим добрим письменником, яким був Купрін, та письменником надзвичайним, на думку багатьох — геніяльним, — Францом Кафкою. Справді — одна з головних ознак, що характеризують генія, — його універсальність. Це здатність охопити й передати щось таке, що раптом стає зрозуміле і дохідливе цілком за інших умов і обставин. При цьому виникає враження, що автор саме ось ці умови та обставини мав на думці, пишучи свої твори, надихаючи вічним життям своїх персонажів. Так, наприклад, щойнозгаданий офіцер карної колонії розповідає про старого коменданта:

Ми, його друзі, знали вже в час його смерти, що структура цієї колонії така монолітна, що його наступник, хай навіть тисяча нових планів буде в його голові! — ніяк не зможе змінити старого порядку, принаймні, протягом багатьох років.

Коли зігнорувати дату написання цього твору (а це може бути 1919 р., якщо не раніш), то здаватиметься, ніби Кафка спеціяльно писав про післясталінську добу, коли радянське керівництво поволі намагалося змінити усталену структуру суспіль-

ства — почавши з таборів примусової праці і скінчивши цариною мистецтва, — і коли нові пляни зустрічали мовчазний спротив, мовляв Євтушенко, "спадкоємців Сталіна":

"Його прихільники затаїлися, ще їх багато, але всі мовчать" — кажучи словами Кафки.

А розповідь зі "Спогадів" Надії Мандельштам про старого чекіста, який наклав на себе руки, не витримавши реабілітації своїх колишніх жертв, виступає як паралеля до самогубства офіцера з карної колонії.

І коли реабілітація та інші реформи зупинилися напівдорозі і почалася "реставрація", нам, читачам Кафки, здалося, наче збувається пророцтво з могили старого коменданта...

Я взяв це оповідання лише як приклад. В інших творах цього автора людина може знайти подібність до свого особистого життя, до своєї індивідуальної долі. Назовні твори Франца Кафки ніби нереальні: якась неймовірна машина, або — ще краще! — перетворення людини на якусь огидну комаху (маю на думці одну з найбільш відомих речей Кафки — оповідання "Метаморфоза"), але за цим щитом нереального криється і глибинна аналіза людської психології, і проблема самотности і взаємини індивіда та суспільства, і, нарешті, головне питання, яке турбувало Кафку: людина та Бог...

Твори Франца Кафки я розділив би на дві групи. До першої групи слід зараховувати ті, що були опубліковані за життя письменника і що завдяки їм ім'я Кафки стало відоме в літературних колах. До другої групи належить, на мою думку, його посмертна літературна спадщина, яка здобула йому світову славу.

Тут я мушу зробити маленький екскурс в історію світового письменства. Для пізнього середньовіччя була прикметна містична література: есхатологія та гагіографія, містерії, міраклі, лірика флягелянтів, екстатична поезія еспанських святих, візійний та містичний епос — головні жанри цієї літератури. На зміну їй прийшов тверезий і реалістичний ренесанс, традиції якого продовжували розвиватися аж до минулого сторіччя включно — у послідовників французьких раціоналістів, у прихільників контівського позитивізму, у викривально-побутовій російській прозі... Щодо романтиків, то їх читач сприймав також у реалістичному пляні — як літературну умовність. Виникав парадокс: письменник писав містичний твір, а публіка, звертаючи увагу лише на поверхові деталі, вбачала в ньому реаліста. Так було з Гоголем, Бальзаком, Достоєвським... Щойно від символістів і далі містика відвоювала право на існування в літературі, і, головне, на належне сприйняття в читацьких колах. Назву лише такі твори, як "Синя птиця" Метерлінка, "Бісеня" Сологуба, "Ґолем" Майринка.

Франц Кафка, разом із Ґуставом Майринком та Максом Бродом, належав до празької групи німецьких письменників, брав участь у експресіоністичних журналах. Одна з найцікавіших особливостей Кафчиного стилю — це вміння малювати словом, при чому суто-реалістична виразність тих малюнків поєднується з цілковитою ірреальністю та абсурдністю загальної ситуації. Читаючи Кафку, ми ніби самі бачимо все те, що бачать його герої: Як приклад наводжу невеличкий уривок з роману "Замок":

"І він побачив там на горі замок; побачив у ясному повітрі його чіткий контур, ще чіткіше окреслений снігом, що, вкриваючи тонким шаром поверхню, відтворював усі його форми. Але, крім того, там угорі, на пагорбі, здавалося, було набагато менше снігу, ніж у селі, бож простувати королівським шляхом через село було так само сутужно, як напередодні. Сніг сягав від землі по вікна халуп, і відразу ж його тягар — майже без переходу — знову спочивав на низькому дахові; навпаки, угорі, на пагорбі, усе височіло вільно й легко — принаймні так здавалося знизу..."

А тим часом ця зорова яскравість протиставлення села замкові — це лише деталь абсурдної ситуації: землемір прибув на місце праці взимку (хоч під час снігопаду йому там нічого робити), королівським шляхом до замку ніхто не ходить і не їздить, герой іде тим шляхом — і нікуди не може дійти... Приставлені до героя помічники — Артур та Єремія — подібні один до одного, мов близнята. До речі, дослідники вважають, що цих помічників Кафка вивів не без впливу Гоголя — згадаймо двох Петрів Івановичів Бобчинського та Добчинського..

У Кафчиному "Замкові" виступають і реалістично поданий кошмар ірреальної дійсности, і абсурдність ситуацій, і самотність героя, і неприступна незбагненність вищої сили, символізованої князем та його замком. Не менш, а може більш яскраво ці особливості подано в романі "Процес". Особливо сильне враження справляє "притча про воротаря", яка фігурує в передостанньому розділі "Процесу".

Мушу сказати, що творчість Франца Кафки дійшла до мене не тоді, як я читав про нього велемудрі статті, і не тоді, як слухав присвячений йому курс лекцій (що на них я ходив контрабандою — на правах лекторового приятеля. А був вечір, і злива, і вітер над бляшаним передмістям Буенос-Айресу, вітер з тих вітрів, що рвуть проводи, завалюють бараки пакгавзів, вивертають з корінням евкаліпти або жбурляють один на одного підйомні крани в порту, заплітаючи у джгути залізні штаби завтовшки з рейку.

Бляшаний будинок, здавалося, не розвалиться тільки тому, що його підпирають зусібіч такі самі бляшанки. Крізь діряву стелю — вона ж служила й за дах — спочатку по краплині, а далі дзюрком точилася дощова вода у спеціяльно підставлені — кожне на своєму місці—миски та відра. При світлі гасової лямпи — електрику йому давно відрізали за несплату чиншу — божевільний поет Ектор демонстрував мені чернетки майбутніх творів, які, коли будуть написані, поставлять усіх письменників світу в становище комах супроти цього Ектора. Усіх, не виключаючи й Кафки...

— Кафки?, — спитав я.

І тоді поет, час до часу перериваючи читання впровадженням у свій ніс залізної колупалки — почав читати мені, майже напам'ять, сцену в соборі:

Біля брами Закону стоїть воротар. І приходить до нього селянин і просить пропустити його до

Закону. Але воротар відповідає, що саме тепер він не може його пропустити до Закону. І подумав відвідувач і знову питає, чи може він туди увійти пізніше. "Можливо, — відповідає воротар, — але тепер не вільно". Проте брама Закону, як завжди, відчинена, а воротар стоїть побіч, і відвідувач, нахилившись, намагається зазирнути в надра Закону. Помітивши те, воротар сміється і каже: "Якщо тобі так кортить, то спробуй увійти, не слухай моєї заборони. Тільки знай: моя міць — велика. А я лише — найнікчемніший серед воротарів. Там, від світлиці до світлиці, стоять воротарі, один могутніший за другого. Вже третій з них викликає в мене нестерпний жах. Не чекав таких перешкод селянин, ачей же доступ до Закону має завжди бути відкритий для всіх, — подумав він, але пильно придивився до воротаря, до його важкої киреї, до гострого горбатого носа, до довгої рідкої чорної монгольської бороди — і вирішив що ліпше зачекати, поки дозволять увійти. Воротар подав йому ослін і дозволив сісти збоку, біля входу. І сидить він там день за днем і рік за роком. Безнастанно добивається зін, щоб його впустили, і надокучає воротареві своїми проханнями. Іноді воротар розпитує його, звідки він родом та ще багато про що, але запити робить байдуже, ніби великий пан, а під кінець постійно повторює, що пропустити його не може. Багато добра взяв із собою селянин на дорогу, і все він віддає, навіть найцінніше, щоб підкупити воротаря. А той усе бере, кажучи при цьому: "Беру, щоб ти не подумав, що чогось не зробив". Ідуть роки, увага прохача стало прикута до воротаря. Він забув, що є ще інша сторожа, і йому здається, що тільки цей, перший, заступає йому шлях до Закону. Перші роки він голосно кляне свою невдачу, а потім приходить старість, і він лише бурмоче собі під ніс. (...) Уже меркне світло в його очах і він не розуміє, чи все потемніло довкола, а чи його обманює зір. Але тепер, у темряві, він бачить, як непогасле світло струменить із брами Закону. І ось життя його доходить кінця. Перед смертю все, що він витерпів за всі довгі роки, зливається в його думках в один запит — із цим запитом він іще ніколи не звертався до воротаря. Він кличе його кивком — закостеніле тіло вже не слухається, підвестися він не може. І воротареві доводиться низько нахилятися — тепер, порівняно з ним, прохач виглядає зовсім мізерно. "Що тобі ще треба знати? — питає воротар. — Ненаситна ти людина!" "Адже всі прагнуть Закону, — каже той, — як же сталося, що за всі ці довгі роки ніхто, крім мене, не вимагав, щоб його пропустили?" І воротар, бачачи, що селянин уже доходить, кричить йому з усієї сили, щоб той ще встиг почути відповідь: "Нікому сюди немає входу, ця брама була призначена тільки для тебе!.."

Не знаю, як на кого, але на мене особисто сцена в соборі, коли священик оповідає героєві роману "Процес" притчу про воротаря, — справила приголомшливе враження. Я назвав би цю оповідь вершиною містичного песимізму Франца Кафки.

З-поміж тих творів Франца Кафки, що їх після його смерти і всупереч його волі опублікував Макс Брод, найбільшу популярність у читача завоювали

Новообраний Секретаріят СКВУ

Другий Світовий Конґрес Вільних Українців. що відбувся в Торонті в Канаді в днях від 1-го до 4-го листопада 1973, обрав новий Секретаріят СКВУ в такому складі:

ПРЕЗИДІЯ:

ПРЕЗИДЕНТ: О. МИТРАТ Д-Р ВАСИЛЬ КУШНІР (Канада);

Заступники президента: Микола Плавюк (Канада), Стефанія Савчук (СФУЖО), Василь Кирилюк (Канада), Йосип Лисогір (ЗСА), Антін Мельник (Німеччина), Микола Цюрак (Австралія), Василь Косюк (Аргентина), Микола Гец (Бразилія);

Генеральний секретар: Юрій Шимко (Канада);
Скарбник: д-р Франко Мартинюк (Канада);

ЧЛЕНИ СЕКРЕТАРІЯТУ:

1. Представники Церков: Митрополит Владика Максим Германюк (Українська Католицька Церква), Митрополит Владика Мстислав Скрипник і о. архипресвітер д-р С. В. Савчук (Об'єднана Українська Православна Церква у Вільному Світі), пастор д-р Лев Жабко-Потапович (Українське Євангельсько-Баптистське Об'єднання) ;

2. Представники країн: д-р Юрій Даревич (Канада і входить в склад Президії Секретаріяту), Ігнат Білинський, д-р Богдан Гнатюк, д-р Матвій Стахів і проф. Іван Вовчук (усі з ЗСА), д-р Святомир Фостун (Англія), Омелян Коваль (Бельгія), інж. Осип Мельникович (Франція), Михайло Брик-Дев'ятницький (Голляндія), Володимир Котульський (Аргентина), інж. Олександер Чечко (Бразилія) і Зенон Ростек (Австралія);

3. Представники світових централь: Ірина Павликовська (СФУЖО), Андрій Чорнодольський (ЦеСУС), Юрій Веретельник (ЦеСУС), д-р Едвард Жарський (СКВОР), о. Тимофіль Міненко (СКВОР), Теодозій Буйняк (СУМ), д-р Юрій Криволап (ОДУМ), Богдан Футала (ТУСМ), д-р Роман Малащук (Світовий Визвольний Фронт), д-р Степан Ворох (Т-во Українських Лікарів Північної Америки), д-р Іван Марченко (СВУ), д-р Петро Стерчо (НТШ) і д-р Мирослав Малецький (Братства Дивізійників).

Інші світові надбудови українських організацій можуть додатково зголосити своїх представників до Секретаріяту СКВУ.

Контрольна Комісія

Святослав Фроляк (Канада) — голова
Юрій Дашко (Канада) — заступник
Д-р Сергій Наклович (Австрія), інж. Микола Сліпченко (Аргентина), Олег Шиманський (Бразилія), інж. Северин Григорців (Австралія), інж Бенедикт Васюк (Венесуеля) — члени.

романи "Замок" та "Процес". Герої цих романів — різні особи: один — землемір, другий — банковий службовець, але вони мають те саме прізвище, позначене літерою К. Це наштовхнуло дослідників Кафчиної творчости на думку, що за літерою К ховається прізвище самого автора — Кафка, та що в його романах слід шукати прихованої автобіографічности. Найчастіше Кафку порівнюють з Достоєвським. Мовляв, якби Достоєвський не був засуджений до страти і не побував на каторзі, — він би ніколи не зміг розкрити таких глибин людської психіки... Так само, мовляв, і Кафка — увесь трагізм самотности і безвихідности його героїв бущімто базується на тому, що дитинство письменника позначене розладом між ним та його батьком...

Та річ у тім, що Достоєвський писав свою "Неточку Незванову", де розкрилася вся сила його генія, ще до арешту і смертного вироку. А взаємонерозуміння батька й сина в родині Кафки неспівмірне із кошмарним світом його героїв. "Абсурдно, казав Ярхо, шукати відповідностей між дійсністю та переломленням цієї дійсности в творчості поета". Я думаю, що не тільки поета, а також і прозаїка.

Подібність між Достоєвським і Кафкою, на мою думку, стосується не стільки психології, скільки парапсихології. (Парапсихологія охоплює ті вияви людської діяльности, що їх годі пояснити законами звичайної психології. В межах індивідуальної людської долі — найчастіше це передбачення власної смерти, як от, наприклад, у поезії Лермонтова "Сон". Але це може бути також передчуття майбутнього країни чи всього людства). До таких парапсихологічних творів належить роман Достоєвського "Біси".

Достоєвський у цьому романі змалював людські характери, які масово вийшли на історичну арену щойно після першої світової війни. Це — адепти екстремістських платформ, які, не зважаючи на відмінні, часом протилежні політичні переконання, мають той самий спосіб мислення й діяння. Але Достоєвський, коли писав роман "Біси", все ж мав за джерело процес Нечаєва та його групи, яка була свого роду ембріоном майбутніх організацій і партій, що складаються з поборників (прибічників) тоталітарних систем.

"Процес" Кафки — це роман, який ніби доводить релятивність абсурду: те, що вчора було абсурдом, сьогодні стало дійсністю. "Процес" випередив історію лише на десять років, але здається, неначе хтось із керівників сталінського НКВД прочитав цей роман, а потім упровадив у життя Кафчині абсурди, перетворив на дійсність найбільш нереальні його ситуації. У двадцятих роках здавалося неможливим, що заарештований, процес якого триває і нарешті закінчується вироком смерти, що цей заарештований ходить на працю і виконує свої обов'язки. У тридцятих роках це стало дійсністю. Дозволю собі оповісти анекдоту того періоду: В установі. — Чули новину? — Петренка розстріляли. "Та що ви дурниці говорите? Он він сидить у своєму кабінеті". — Тихше! він ще не знає!...

Особливо типове для тієї доби, що заарештований не знає за собою жодної провини і не розуміє, в чому саме його звинувачують. Ось як реагує герой "Процесу" на свій арешт:

"Але тепер йому здалося, що це неправильно, хоч усе можна було прийняти за жарт, брутальний жарт, що його не знати чому — можливо тому, що сьогодні йому сповнилося тридцять років, — вирішили з ним зіграти колеги з банку..."

Так само, як герой Кафчиного "Процесу", мільйони заарештованих, засуджених, розстріляних у тридцятих роках були переконані, що це — якась помилка. І так само у відповідь на прохання і запити в'язень чув слова, ніби живцем вихоплені з роману Кафки: "Тут помилок не буває".

Наукове літературознавство розрізняє дві речі: авторський задум та його реалізацію. Іноді реалізація перерос.тає задум, так було, наприклад, із Сервантесом, чий "Дон Кіхот" був задуманий лише як пародія на лицарські романи. А іноді навпаки. Так, поет Ектор (той, що познайомив мене з творчістю Кафки), все показував мені пляни і схеми майбутнього геніяльного твору. Але поет потрапив до божевільні, а задум його — на смітник.

У романі Франца Кафки "Процес" авторський задум — це, скільки можу судити, безпорадність і самотність людського "я" перед брамою Закону з великої літери. Цей роман диктувало Кафці передчуття близької смерти — Кафка помер на сорок першому році життя; — і смертний вирок героєві роману — це, на мою думку, оте державінське:

Ми смерть приймаємо з життям,
Народжуємось, щоб умерти...

Але зберігаючи цю, так би мовити, індивідуально-глибинну суть, роман Кафки "Процес" має ще інший аспект — це, незалежна від волі автора, його реалізація у пляні широкому, загально-людському. Це аспект — футурологічний, парапсихологічний або — я б навіть сказав — пророчий...

Звичайно, жодна сторона Кафчиної творчости не дала б належного ефекту, якби не висока майстерність письменника. Одна з головних особливостей його індивідуального стилю — це вміння розповідати про найжахливіші речі витримано-спокійним тоном, без жодного хвилювання. Технічно це досягається вилученням з ужитку емфатичних фігур, себто тих стилістичних засобів, які надають творові патетичне чи якесь інше емоційне забарвлення. Ось, наприклад, уривок з роману "Процес", де героя, чиє ім'я автор — як я вже згадував — позначає літерою "К", забирають на страту:

"Та біля самих воріт вони повисли на ньому, як іще ніхто ніколи не висів. Притиснувши ззаду плече до його плеча і не згинаючи ліктів, кожен обвив рукою руку К вздовж і стиснув його зап'ясток завченою, звичною, нездоланною хваткою. К ішов випроставшись поміж ними, і всі троє так злилися в одну цілість, що якби вдарити котрогось одного з них — удар дістався б усім трьом..."

Творчість Франца Кафки викликала чимало наслідувань, але всі вони нагадують мені притчу про білгородський кисіль. Під роком 6505 у "Повісті временних літ" записано, як печеніги обложили місто Білгород — сучасне село Білгородка на Київ-

Василь ВИТВИЦЬКИЙ

СЛІДАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕМАТИКИ У ТВОРЧОСТІ СЕРГІЯ ПРОКОФ'ЄВА

Музикознавчі праці про видатного російського композитора-новатора Сергія Прокоф'єва появляються до останнього часу та висвітлюють щораз нові сторінки його музичної діяльности і багатої, різноманітної творчости. Завдання цих рядків — дати відповідь на питання: який слід залишило на композиторовій творчості місце, де він прийшов на світ, і те оточення, в якому прожив він свої дитячі і юнацькі роки? Відомо ж, що Сергій Прокоф'єв народився 1891 р. в Україні, у селі Сонцівка Катеринославської губерні (тепер село Красне Донецької области). Там пройшли його молодечі роки, туди повертався він кожного літа із своїх студій у петербурзькій консерваторії. З жалем доводилося йому, дев'ятнадцятилітньому, розпрощатися з Сонцівкою назавжди в 1910 р., коли помер його батько (був управителем маєтку Д. Солнцева).

До найраніших музичних вражень майбутнього композитора належали твори Бетговена і Шопена, що їх його мати грала на фортепіяні, та українські народні пісні, що бриніли в Сонцівці й навколо неї. Рейнольд Глієр, який літом 1902 року уперше побував у Сонцівці, бувши там Сергієвим учителем, писав у своїх спогадах:

> "Багато гарних, веселих хвилин проводили ми в товаристві сільських дітей. Ми дуже любили проходжуватися по сусідніх селах. Вечорами доносилися до нас гармонійні звуки чудових українських пісень, яких співали селяни, повертаючись з польових робіт. Я думаю, що ці ранні дитячі враження напевно глибоко запали в душу хлопчика, чутливого на все прекрасне. Без сумніву, вони сприяли його художньому розвиткові, становленню його творчої свідомости"[1]).

Дослідники життя і творчости Прокоф'єва неодноразово звертали увагу на те, що згадки про ранні, дитячі роки, проведені в Сонцівці, залишилися в його пам'яті на все життя. Мабуть, тому він так часто повертався до дитячої тематики, так радо обертався у світі казок і легенд.

Згаданий вже його учитель, сам киянин з походження, перший звертав увагу талановитого учня на українські народні пісні як на матеріял для композиторських задумів. У своїй цікавій і вичерпній "Автобіографії" Сергій Прокоф'єв згадував, як Глієр, бувало, імпровізував.

> "Взявши українську тему "Гей, ви, хлопці, молодиці", він досить довго імпровізував на її основі то лірично, то бурхливо, з переходами по всій клявіятурі. Усі були захоплені..."[2]).

У цьому місці "Автобіографії" записана й мелодія згаданої пісні, широко популярної у нас зі словами "Баламуте, вийди з хати". Варто додати, що в пізніші роки і десятиліття сам Рейнольд Глієр рясно користувався українським фолкльорним матеріялом у таких творах, як симфонічна картина "Запорожці", балет "Тарас Бульба" та ін. Між старшими музиками був ще один, до якого Сергій Прокоф'єв ставився змалку з особливою увагою і пієтетом. Це був Сергій Танєєв (1856-1915). Цей видатний композитор і педагог дуже цікавився українськими народними піснями, сам записував їх і залишив чимало їх обробок. Збірник його записів і обробок пісень, виданий у Москві 1958 р., охоплює 43 пісні.

Все таки, коли мова про користування музичним фолкльором як джерелом і матеріялом для оригінальної творчости, то тут слід підкреслити основну різницю між Прокоф'євим і композиторами — представниками попередньої доби, доби національних течій і тенденцій. Для Прокоф'єва творчим методом і ідеалом були його власні нізвідки не позичені і не зачерпнені музичні думки та інтонації. Така була його свідома і тверда настанова. Про себе він писав: "Я завжди відчував потребу самостійного думання". І знову: "Не вагаюся сказати, що по суті я учень своїх власних ідей". У згаданому місці "Автобіографії", де мова про юні роки композитора і про пісні, що гомоніли в Сонцівці, він каже, що не старався їх запам'ятати, та "Можливо, що підсвідомо ті пісні все таки проникли в мене". Це дуже цікаве і щире визнання.

Про ставлення Прокоф'єва-композитора до народної музики взагалі цікаву характеристику записав у своїх спогадах сьогочасний російський композитор Дмитро Кабалевський. Він згадує проголошення конкурсу Всесоюзного Радіокомітету на обробки російських народних пісень. У розмовах з цього приводу Прокоф'єв радив своєму молодшому товаришеві: "Ви зробіть так, як я: візьміть мелодії народних пісень і розвивайте їх так, немов би то були ваші власні мелодії"[3]).

Як відомо, Сергій Прокоф'єв чимало років прожив в Америці і Франції. Один із помітніших творів цього періоду — балет "Над Дніпром" — був написаний 1930 р. на замовлення паризького

щині, — а білгородці, що їх мучив "глад велик", викопали дві криниці і в одну поставили цебер з киселем, а в другу — з медом, після того закликали десять печенігів і показали їм і дали скуштувати "ціж" і "сить": мовляв, не візьмете нас голодом, бо нас земля годує. Печеніги буцімто повірили й зняли облогу. Тож наслідувачі Кафки намагаються нас годувати кафкінською на смак літературною стравою, тільки джерело її не бездонна криниця, а хитромудро припасований цебер...

оперового театру і виставлений там 1932 р. Я. Сорокер у своїй статті "С. Прокоф'єв і українська музика" ("Музика", 1971 ч. 4) каже, що в музиці цього балету багато слов'янських і зокрема українських інтонацій, що особливо виявляється в найбільш ліричних частинах, у "Прелюдії" і "Заручинах". Не міг передбачити композитор, що цей балет стане згодом однією з підстав для гострого засудження його за модернізм і формалізм. Це було тоді, коли Прокоф'єв, після повернення з закордону, проживав постійно в Москві і був членом Спілки радянських композиторів. 10 лютого 1948 р. вийшла Постанова Центрального Комітету ВКП(б) про "творчі манівці" деяких композиторів, в тому числі й Сергія Прокоф'єва. Композитор мусів виступити з заявою, яка закінчувалася так: "Хочу висловити свою подяку нашій партії за чіткі вказівки Постанови, які помагають мені в пошуках музичної мови, зрозумілої і близької нашому народові, гідної нашого народу і нашої великої країни"[4]).

Згаданий уже вислів композитора про можливість підсвідомої пройнятости його музичного ідіому впливами української народної музики приходить на думку, коли слухаємо його другий концерт для скрипки й оркестри. Цей концерт, написаний 1935 р., особливо його перша частина, — пройнятий інтонаціями, близькими українській народній пісенности. Це варте нашої уваги тим більше, що твір цей музична критика вважає за одне з найвищих досягнень Прокоф'єва-композитора. Уже через два роки після його написання у виконанні скрипаля Яші Гайфеца цей концерт сприймали з великим захопленням скрізь по Америці.

Є кілька менше значних творів Прокоф'єва, які ми також повинні згадати з уваги на їхній зв'язок з українськими сюжетами чи образами. Так, у циклі опус 66 є пісня херсонського партизана Залізняка. Четверта частина сюїти "Пісні наших днів" (опус 76), написаної для солістів, хору й оркестри, має назву "Золота Україна". Нарешті, одна частина циклу "Здравиця" для мішаного хору й оркестри (оп. 85) написана до тексту української народної пісні. Ми не можемо оминути тут музики Прокоф'єва до двох фільмів: "Партизани в степах України" і "Котовський". Обидва вони створені 1942 р., перший у Київській кіностудії, другий у Московській. В музиці до обох фільмів, написаній для великої симфонічної оркестри, є виразні запозичення з української народної пісенности (напр., із пісні "Їхали козаки із Дону додому").

Немає сумніву, що найвизначнішим твором Прокоф'єва, пов'язаним з українською тематикою, є його опера "Семен Котко". У самому виборі сюжету з життя українського села можна сподіватися впливу далекої, але все ще не забутої Сонцівки. Лібретто опери основане на повісті Валентина Катаєва "Я син трудового народу" (1937), у якій описані часи лихоліття кінця першої світової війни в Україні. Про свій вибір сюжету композитор писав:

> "Хотілось живих людей з їх терпіннями, любов'ю, ненавистю, радістю і горем, суттєво зв'язаними з новими обставинами. У цьому відношенні мене зацікавила повість В. Катаєва, в якій знайшлися найбільш протиставні елементи: тут і любов молоді, і ненависть представників старого світу, і героїзм боротьби, і сльози по втратах, і веселі жарти, такі прикметні українському гуморові. Люди у Катаєва абсолютно живі, і це найважливіше. Вони живуть, радіють, сердяться, сміються—і саме це життя хотілось мені передати, коли я вибрав повість Катаєва для опери "Семен Котко" "[5]).

Як поставився композитор до свого нового і нелегкого завдання написати оперу на сюжет, близький до сучасности? Чи дивився на свій твір як на данину часові, обставинам і — публіці? Була можливість потрактувати оперу як поширену і омузичену "народну п'єсу" зі співами і танцями до вподоби широким масам глядачів. На такий шлях — якоюсь мірою — схиляв композитора автор повісти й лібретта.

Але Сергій Прокоф'єв поставився до свого завдання з усією серйозністю і мистецькою вимогливістю. Як колись, так і тепер залишився вірним "своїм власним ідеям". Він, між іншим, рішуче відмовився від уведення народно-танцювальних епізодів в оперу (чим заслужив собі нашу вдячність). У слові від композитора, надрукованому в збірнику-програмі з нагоди прем'єри опери "Семен Котко" в театрі ім. Станіславського в Москві 1940 р. сказано:

> "Творячи свою оперу, я старався, щоб на сцені була дія, щоб ні на один момент не спинялася драматична акція"... "Не зважаючи на очевидну "вигоду" для негайного успіху заповнити оперу мелодіями, знайомими у своїх зворотах, і часто їх повторювати... я волів дотримуватися відмінної системи, даючи мелодії по змозі нові і то в можливо найбільшій кількості. Якщо таку музику трудніше сприйняти при першому знайомстві то чимало проясниться при другому чи третьому прослуханні."[6]).

Прокоф'єв як видатний композитор-драматург бачив ясно, що для досягнення національно-історичної правди свого твору йому потрібно вдатися до джерел української народної пісенности. Нею він покористувався по-різному. Передусім він старався свою власну музичну мову надихати найбільш істотними рисами української народної музики. Де це було доречі, вживав повних цитат народних пісень, напр., для характеристики юної Фросі, сестри Семена Котка, ужита мелодія ліричної пісні "Ой, не пугай пугаченьку". Варто згадати, що ця пісня була серед записів Сергія Танєєва, тож — можливо — від нього й одержав її Прокоф'єв. Є цитатне вжиття прегарної пісні "Ой, у полі криниченька". Її композитор ужив кількакратно у третій частині своєї оркестрової сюїти "Семен Котко", написаної на основі музичного матеріялу опери. Ця сюїта виконувалася неодноразово в Європі й Америці. Ще інший за-

сіб — то вжиття самого тексту народної пісні з новою власною мелодією. Так ужиті слова широко відомої пісні "І шумить і гуде" з музикою, яка своїм мелодичним рисунком, ритмікою і темпом цілковито відрізняється від мелодії оригіналу.

У своїй об'ємистій праці про життя і творчість Сергія Прокоф'єва І. Нестєв писав:

> "Українські національно-пісенні елементи, пропущені крізь призму прокоф'євської індивідуальности, чуємо в численних темах "Семена Котка". Це відчувається і в розгорнених пісенних мелодіях (тема журби Семена, основна тема жалібного хору, сцени сватання в другій дії, пісня Фросі з цитатою справжньої української пісні) і в речитативних фразах Ткаченка, Фросі, старших чоловіків, жінок та інших."[7]).

Для підкреслення автентичности своєї оперидрами автори ввели постать кобзаря, який співає пісню деякими рисами споріднену з кобзарськими думами. У сцені похорону вжитий текст Шевченкового "Заповіту". Ні композитор, ні автор лібретто не передбачали, що з цього приводу посипляться на них гострі засуди. Основний з них стосувався вжиття авторської, а не традиційної "народної" мелодії до слів поета. Нестєв писав про замрячено-згущений кольорит цієї сцени і про розрив між співучими рядками з Шевченка та вжитими в опері "сухуватими прийомами хорової деклямації".

Відносно цих закидів у бік композитора треба сказати передусім, що традиційна мелодія "Заповіту" не народня. Музика-аматор Гордій Гладкий (1849-1894) створив її приблизно в 1870 році, після чого вона скоро стала незвичайно популярною. Саме ця мелодія — не вільна від деклямаційних хиб і, можливо, тому Прокоф'єв нею не покористувався. Інша справа, що оригінальну музику до "Заповіту" писало чимало композиторів до і після постання мелодії Гладкого. Згадаймо з-поміж них Миколу Лисенка, Михайла Вербицького, Станіслава Людкевича, Василя Барвінського. Інші закиди опері за її речитативно-деклямаційний характер, за мало виразне, побіжне змалювання головних дійових осіб, за перевантаження надмірно дисонантними співзвуччями — з бігом часу втратили свою гостроту і правдоподібність.

Та "Семен Котко" мав і своїх палких прихильників, і то з самого початку своєї появи на сцені. Один із них — піяніст Святослав Ріхтер — так оцінив оперу:

> "Прем'єра цієї опери — колосальна подія в моєму житті..." "Цей твір такий досконалий і доступний, що сприйняття його залежить виключно від бажання слухача слухати. А такий слухач завжди є, я в цьому глибоко переконаний. Треба тільки мати реальну можливість почути цю перлину оперної літератури. У той вечір, коли я вперше почув "Семена Котка", я зрозумів, що Прокоф'єв — великий композитор."[8]).

ПТАХИ ДОПОМАГАЮТЬ ЛІКАРЯМ

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ. В обласній дитячій лікарні з'явився незвичайний "лікувальний кабінет". "Процедури" в ньому не передбачені лікарськими рекомендаціями. Але користь від цього кабінету очевидна — такого висновку дійшли не тільки медики, а й самі маленькі пацієнти та їхні батьки. Йдеться про різноманітних птахів, яких оселено в одному із залів лікарні. Тут — представники пташиної фавни не тільки нашої країни, а й заморських країв. Діти, що перебувають на лікуванні, одразу ж захопилися пернатими. Вони охоче доглядають їх, займаючись цим так пристрасно, що часом забувають про хвороби. Дзвінкоголосі друзі підвищують настрій дітей і допомагають лікарям відновлювати їх здоров'я. Завідувач хірургічного відділу А. Я. Присюда, з ініціятиви якого зібрано пернатих, вважає, що "птахотерапія" — чудовий помічник медиків.

Останнім часом, коли вже нікому не спадає на думку картати Сергія Прокоф'єва за модернізм чи формалізм, запанувала думка про вартість і значення опери "Семен Котко" — як про твір на високому рівні. М. Сабініна після докладної аналізи і порівнянь ствердила, що цей твір відіграв важливу і основну ролю у розвитку музичної драматургії Сергія Прокоф'єва. В окремому розділі авторка говорить про використання ним мелодики українських народних пісень[9]).

Пройшовши слідами української тематики почерез різні твори композитора, написані в різні часи, бачимо, що Україна з її природою, історією і культурою записана не тільки в біографії, але й у творчості Сергія Прокоф'єва, одного з чільних композиторів двадцятого століття.

Примітка редакції

У наступному числі нашого журналу будуть уміщені деякі наші додатки до біографії С. С. Прокоф'єва.

---

[1]) С. С. Прокофьев — "Материалы, документы, воспоминания", Москва 1961, ст. 355.

[2]) Там же, ст. 70-71.

[3]) Там же, ст. 421.

[4]) И. Нестєв — "Прокофьев", Москва 1957, ст. 426.

[5]) С. С. Прокофьев — "Материалы, документы, воспоминания", ст. 236.

[6]) Там же, ст. 237.

[7]) И. Нестєв — "Прокофьев", ст. 333.

[8]) С. С. Прокофьев — "Материалы, документы, воспоминания", ст. 459-460.

[9]) М. Сабинина — "Семен Котко" и проблемы оперной драматургии Прокофьева", Москва, 1963.

ДУМКИ ОЛЕКСАНДРА СОЛЖЕНІЦИНА

(Із його статті "Мир и насилие", Новое русское слово", Нью-Йорк, 9. 10. 73)

...Таке стале, перманентне державне насильство, що за десятиліття свого панування встигає визнати всі "юридичні" форми, кодифікувати грубі зводи своїх насильницьких "законів" і накинути мантії на плечі своїх "суддів", — ось найстрашніша загроза сьогоднішньому мирові, хоча мало хто усвідомлює це собі. Таке насильство вже не потребує ні підкладання вибухових приладів, ні скидання бомб, його процедура відбувається в строгому дотриманні мовчанки, яку зрідка порушує останній зойк задушуваного. Таке насильство дозволяє собі мати вигляд і благообразного, і дружелюбного, і дуже мирного, і дрімливого.

Але маштаби такого насильства можна приблизно визначити за обчисленнями професора статистики І. А. Курганова (вони опубліковані на Заході, дослідникам не трудно провірити їх обґрунтованість). Один такий досвід він визначив у 66 мільйонів смертей, себто, очевидно, *більше, ніж утратили всі разом узяті країни, що воювали, в наслідок двох світових воєн докупи.*

Такі числові показники можуть придатися для тих, що применшують значення "в'ялих", "мирних" форм насильства перед "гарячими" війнами.

***

...Лицемірство багатьох західніх протестів у тому й полягає: протестують там, де немає небезпеки для життя, де сподіваються відступу опонента і де не потрапиш під осуд "лівих" середовищ (бажано протестувати завжди з ними разом). І такі самісінькі — поширені тепер форми "невтралітету" чи "неприєднання": одній стороні завжди підтакувати і догоджати, а другу (до того ж хліbодавицю) завжди хвицати... Цим густим лицемірством тхне і від сьогоднішнього американського політичного життя, від перекривлених зором вождів сенату і від пильгучної "вотергейтської" справи. Аж ніяк не боронячи ні Ніксона, ні республіканську партію, як же не дивуватися з тієї удаваної гучної несамовитости демократів? А що ж вони думали: демократія, що не має ніякої обов'язкової етичної основи, демократія, як *боротьба інтересів,* не вище, ніж *інтересів,* боротьба за регляментом всього-навсього конституції, без етичного купола над собою,—що ж вона не була повна обопільних обманів і надуживань під час попередніх виборчих кампаній, хібащо, можливо, не на рівні електронної техніки і випадково не викритих?

Мене особисто, всі ці роки зайнятого дослідженням російського життя перед його крахом, дуже дивує неможлива, здавалось би, схожість російської монархії в її останні роки і, наприклад, по-республіканському Сполучених Штатів у їх теперішні, насмілююсь пророкувати, також останні роки перед великим розладом. Схожість не в матеріяльно-економічній сфері і не в соціяльній структурі, а в важливішому за те: у психологічній нестямності, в емоційній безоглядності (шаленстві) політиків. Так, увесь шалений штурм демократів навколо вотергейтської справи нагадує собою пародію на розпучливий і нерозважний штурм кадетів у 1915-16 роках проти Горемикіна-Штюрмера.

Це одна із загадок ірраціональної історії... Тож до сліз смішно спостерігати, як громадські рухи, діячі і молодь Заходу із спізненням на 50 і 70 років повторюють "наші" ідеї, помилки і вчинки.

...Щоб досягти не короткого відсунення воєнної загрози, а миру справжнього, миру по суті, на здоровій основі своїй, — треба проти "тихих", прихованих видів насильства вести боротьбу, і то не менше, ніж проти "гучних". Поставити перед собою за завдання спинити не тільки ракети й гармати, але й межі державного насильства спинити на тому порозі, де кінчається потреба захисту членів суспільства.

Примітка редакції

Переклад з російської — наш. Думки в авторовій статті, висловлені з граничною ясністю, не потребують коментарів — їх можуть, кому треба, без труду вивчити й напам'ять усі ті, кого великий письменник і мислитель узяв на мушку. Наш Шевченко для такої теми вживав слів: "Схаменіться, будьте люди, бо лихо вам буде!..."

НОВА ПРАЦЯ ІВАНА СВІТА:

"Українсько-Японські Взаємини", 1903-1945 р.р."

Цей том на 408 сторінок, багато ілюстрацій, дає картину розвитку японсько-українських взаємин на тлі політичних подій того часу. Події в Україні освітлені на основі японської преси, яка була добре інформована та об'єктивна.

Книжка в твердій мистецькій оправі. Ціна 8.00 долярів з пересилкою. Гроші слати проситься чеками або "моней ордерами" на адресу автора:

JOHN V. SWEET

P. O. Box 113, Ansonia St., New York, N.Y. 10023

Пантелеймон КОВАЛІВ

НОВА ПРАЦЯ З АДИГЕЙСЬКОЇ ТЕОРІЇ

Як я вже відзначив у книжці "Вступ до історії східньослов'янських мов" (стор. 19), недавно появилися праці українського вченого Василя Чапленка "Адигейські мови — ключ до таємниць нашого субстрату" (1966) і "Нові знадоби до етногенези слов'ян та інших народів" (1967). Тут автор виклав свою адигейську теорію.

Друга праця становить продовження першої. Недавно вийшла третя його праця "Підстави адигейської теорії" (1972), як продовження перших двох праць чи є "новим етапом" їх. Як у перших двох, так і в цій праці автор висуває нову методологію в своїх етимологізаціях супроти старих методів у дослідженні етимології слів у відповідних етимологічних словниках.

Дотеперішні етимологізації російської й української мов, що їх провадили вчені (М. Фасмер, Я. Рудницький та ін.), обмежувались тим, що вони вказували на грецьке, румунське та якесь інше походження, а далі не цікавилися, яка ж етимологія тих грецьких, румунських та ін. слів. Те ж саме робили з тюркськими мовами чи, власне, словами. Тим часом наш дослідник, В. Чапленко, пішов далі, глибше в своїх етимологізаціях, після глибшого вивчення адигейських мов. Він удосконалив методи інтерпретації матеріялу, що його він подав у цій книжці.

Основним його завданням є знайти для якихось слів їх первісні слова-пращури, які він і знаходить в адигейському матеріялі. Все це є наслідком досліджування кожного слова, тобто аналіза з етимологічного боку кожного слова. Тому й методу свою він зве *комплексно-аналітичною*. Тим то, діставши первісні складники, з допомогою них він з'ясовує етимологію всіх слів даної групи.

Напр., якщо давній етнонім "шумер" етимологізується як "чуприна", а в сучасній українській мові є слово "чемер" з таким же значенням, то етимологія набирає більшої переконливости. Звичайно, з огляду на змінність семантики, доводиться те саме слово переглядати, шукати в ньому іншої етимології.

У цій новій праці автор вводить окремий розділ "Деякі звукові явища слов'янських (та інших індоевропейських) мов у світлі "адигейських" етимологій", де він з'ясовує на прикладах ці звукові явища.

Напр., до глухих *ъ* та *ь*, що є в історичній фонетиці слов'янських мов, — схожі редуковані голосні і в сучасних адигейських мовах.

Про *ѣ* він каже, що літера ця була читана порізному в різних слов'янських мовах, і тому ці варіянти він уважає за явища індоевропейської давности. Вони були діялектними явищами, а не етапом історичного розвитку одного звука, бо вихідним моментом у цих звукозмінах було скупчення трьох звуків.

Чергування *о— і, е — і* виникли, на його думку, в наслідок словоскладання, а не через здовження голосних у нових закритих складах. Головну ролю в цих звукозмінах відограла наголошеність і ненаголошеність за схемою адигейського наголошування в умовах **sandhi**.

Цей факт і відбиває, мовляв, початки українського іканння, укання й двозвуків і відтягає їх далеке минуле.

Так само й повноголосся й неповноголосся, на думку автора, виникло в наслідок словоскладання, а не суто фонетичним шляхом. Це явище він уважає дуже давнім, воно виникло "ще на субстратному ґрунті позаіндоевропейських умов".

Співвідносність зміни *л* в *у* (**lukos, lupus**, вълк) автор уважає морфологічним явищем, а не фонетичним, і зводить до далекої давнини.

Чергування *у* і *в* властиве й сучасним адигейським мовам. Напр., дієслово *уен, вен*, де початкове *у* — це двозвук, який, мовляв, може звучати як *в*.

Останній розділ праці В. Чапленка — це "Світове лексико-семантичне плетиво", де автор наводить приклади з багатьох мов світу, що мають у своїй основі елементи адигейських мов, які розлились на багатьох територіях, особливо Північного Кавказу та Східньої Европи, де вони засвідчені, мовляв, в історичних документах. Ті топоніми й гідроніми, що їх виявляють адигейські сліди, свідчать про їх походження від адигейців.

Ці сліди автор називає "тичками" на шляхах адигейських "потоків". Численні слова автор пояснює саме за допомогою "адигейського ключа". Ці "тички" він знаходить в Японії, Китаї і навіть в Центральній Америці, що було для автора великою несподіванкою. Це — назва столиці держави Мексика як Mexico та гори "Албан" в цій же країні. Слово "Mexico" з допомогою адигейських мов він зводить до значення "вода", як це є в адигейській мові в складниках із значенням води. Автор наводить численні приклади, що їх він зве "тичками", якими збагачує свою адигейську теорію.

Треба ствердити, що питання етимологізації слів методою В. Чапленка дуже складне, як це признає й сам автор, але воно дуже важливе в етимологічних дослідженнях багатьох слів, дійсне походження яких не показане в звичайних дотеперішніх етимологічних словниках. В. Чапленко вимагає для деяких слів глибшого дослідження, беручи до уваги форму і зміст слова, лексичне і семантичне його значення.

Виступивши із своєю адигейською теорією, автор не відразу став на цей шлях: він пройшов

Олександер АРХІМОВИЧ

ПЕРЕНАСЕЛЕННЯ І БОРОТЬБА ЗА ПРОДУКТИ ХАРЧУВАННЯ

Кількість населення зростає швидшими темпами, ніж збільшується продукція продуктів харчування. Примарою для значної частини населення в майбутньому є загроза смерти від голоду. За підрахунками Лестера Р. Бравна вже й тепер сільське господарство спроможне повністю забезпечити харчами лише одну третину населення земної кулі, а дві третини його недоживлюється.

У дикій природі динаміка росту популяції тваринних і рослинних видів контролюється силами природи. У випадках надзвичайного розмноження того чи іншого виду, природа скоро приводить його до норми.

Не так із популяцією виду **homo sapiens**. Людина вийшла з-під контролю законів боротьби за існування зі стихійними силами природи. У початкові періоди історії вона цілком їм підлягала. Джерелом існування був збір їстивних овочів, ягід, горіхів, коріння та полювання на диких тварин. Неврожай цих дарунків природи або загибель тварин від пошести чи посухи викликали загибель первісної людини в даній місцевості.

Небезпечним було перебування просто неба або, в кращому випадку, у природних схованках і печерах.

У наслідок трудного і довгого процесу, людина навчилася культивувати рослини, плекати худобу і створила собі штучний клімат у житлах. Але й дотепер людина не навчилася переборювати такі стихійні лиха, як землетруси, вулканічну діяльність, смерчі, тайфуни, гурагани, повені й посухи. Іноді посуха охоплювала великі райони на сході Европи, в Азії і в Африці. На допомогу голодуючому населенню таких районів приходять інші райони, краще забезпечені харчами, або інші країни.

У новітні часи радянська влада показала всьому світові приклад штучного (організованого) голоду в Україні і на Північному Кавказі 1932/1933 року. Урожай 1932 року був достатній[2]), але з політичних мотивів він був майже цілком відібраний від селян і вивезений в інші райони СРСР. Постав голод. Заборонено було сповіщати про голод у пресі, отже наявність голоду була засекречена, а західньоевропейським та американським добродійним організаціям було заборонено присилати харчі на Україну та на Північний Кавказ, де загинуло від голоду кілька мільйонів людей.

Попри боротьбу з силами природи в межах виду **homo sapiens** ще з часів кам'яної доби триває жорстока внутрішньовидова боротьба між родами, племенами й народами. У добу соціяльних революцій внутрішньовидова боротьба поширилась на відносини між верствами суспільства. З усіх форм боротьби за існування це найжорстокіша і найкривавіша, а з погляду історичного і найбільш нераціональна, бо серед кожного народу під час соціяльних революцій гине насамперед його культурна верства.

З ростом населення зростала і потреба в продуктах харчування. Збільшення їх ішло двома шляхами: з одного боку, шляхом розширення посівної площі і кількости худоби, а з другого, шляхом піднесення врожайности рослин і продуктивности тваринництва. Відомо, що в ранні періоди історії людства переважав перший процес, а тепер переважає другий. Світова посівна площа досягла колосальних розмірів — 1,2 більйона гектарів. Залишилося мало резервів для її розширення. Такими районами вважають басейн ріки Амазонки в Бразілії і пустельні райони Африки. Перешкодою для їх скорого освоєння є те, що для цього потрібно застосувати величезну кількість технічного устаткування і вкласти великі гроші.

Дивним дивом, поряд із потребою невпинного росту посівної площі, в деяких індустріяльних країнах спостерігається зменшення посівної площі. Цей процес властивий тим районам, де врожай економічно не виправдовує вкладеного труду й капіталу. Такими районами стали штати Нової Англії, район Апалачських гір та інші місцевості

довгий шлях випробувань, здогадів, припущень. Він поступово вивчав адигейську граматику, яку, за його словами, не опанував ще цілком, але виявив тверде переконання, що таки опанує. Тоді адигейські мови, як "ключ до етимології слів", стануть для нього дійсним ключем в етимологізації численних загадкових форм, навіть форм, які в науці прийнято звати словами "сумнівної етимології".

Як свідчить остання його праця "Підстави адигейської теорії", автор дає численні факти своєї теорії, особливо в галузі деяких звукових явищ з історичної граматики. Новим у його теорії є те, що він багато цих звукових явищ пояснює не фонетично, як це досі твердили вчені, а морфологічно — шляхом творення нових лексико-семантичних комплексів. Це дає йому підставу пересувати деякі творення в далеку давнину. А це підкопує ґрунт під деякими історичними явищами, як занепад глухих *ѣ, ь*, що датується в сучасних наукових курсах XII століттям, занепад, що викликав цілий ряд фонетичних змін.

Теорія В. Чапленка прокладає шлях не тільки до нових методогічних засобів, але й до нових методів вивчення історії слов'янських мов. Більше того, це буде відкриттям для світової науки.

у США, деякі райони Японії, Швеції, Швайцарії, Туреччини, Ірляндії та ін.

Від 1966 року в США почався зворотний процес — повернення до сільсько-господарського виробництва на залишених раніше полях. Це пояснюється ростом експорту збіжжя в комуністичні країни, Індію, Японію і в Західню Европу[3]).

Піднесення врожайности з одиниці площі проходить через усю історію людства. Точно визначити врожайність на протязі довгого часу — нелегке завдання, бо міняються методи обліку врожаю, а достовірність даних за різних часів також не однакова. Так, наприклад, було б спокусливим порівняти врожайність зернових культур на протязі приблизно 60 років у кол. Росії і в СРСР. Статистичні дані дореволюційного періоду збереглися в виданнях "Департамента Земледелія"[4]).

Радянські статистичні дані — без відповідної поправки — не можуть іти в порівняння з даними дореволюційного періоду.

В дореволюційний період у Росії до урожаю зараховувалося лише сухе і чисте від домішків насіння. Не враховувалося бите і щупле зерно. В СРСР до врожаю зараховується ворох просто з-під комбайнів і молотарок. Зерно має підвищену вогкість. В ворості буває пошкоджене і щупле зерно, насіння бур'янів, порохи й грудки землі. Велика частина зерна з-під комбайнів чекає на очищення й сушення в купах просто неба, псується, проростає і зігрівається[5]). Цього не приховує Центральне статистичне управління СРСР. У щорічному статистичному збірнику пишеться так: "Валовой сбор и урожайность зерновых культур и подсолнечника установлены в весе, первоначально оприходованном колхозами и совхозами после уборки (обмолота комбайнами), т. е. в весе до дополнительной очистки, сортировки и подсушки"[6]). За даними авторів, що аналізували радянські дані про врожай, зазищування фактичної врожайности сягає 20 відсотків і більше[6]). Порівняння середніх урожаїв зернових культур дореволюційного і радянського періодів утруднюється ще й тим, що радянські статистики про дореволюційний період подають зменшену цифру, вираховану ними в наслідок калькуляцій, які неможливо перевірити. На підставі радянських підрахунків порівняння середніх урожаїв зернових культур (в центнерах на один гектар) виглядає так: 1913 р. — 8,2, середній для 1966-71 рр. — 14.0[7]). Отже, за радянськими даними виходить, що середній урожай зернових культур в СРСР за 58 років збільшився на 5.2 центнера або на 59%. Щоб виправити це неправдиве співвідношення, треба для 1913 року поставити ту цифру, що її подавав департамент хліборобства, цебто 8,8, а для років 1967-1971 застосувати коефіцієнт поправки. Якщо прийняти його за 20%, то зіставлення середніх урожаїв виглядатиме так: 1913 — 8.8, 1966-1971 — 11.2. Отже, збільшення врожаю за 58 років становить 2.4 центнери, або 27%. За той же час населення СРСР збільшилося на 53%. Для порівняння наведемо дані про те, як збільшувалися середні врожаї зернових культур у Росії до захоплення влади більшовиками. "Департамент Земледелия" на протязі п'ятдесяти років (1861-1910) вираховував середні врожаї зернових культур окремо на селянських і на поміщицьких землях[8]). Якщо б прийняти за 100 відсотків середній урожай за десятиліття 1861-1870, то середні врожаї в наступних десятиліттях виявляються такими:

Десятиліття	*господарства*	
	селянські	*поміщицькі*
1871—1880	106,9	112,2
1881—1890	117,3	127,3
1891—1900	134,5	142,5
1901—1910	148,3	163,7

Другий приклад подає проф. Володимир Тимошенко[9]). Він наводить середні врожаї озимої пшениці на Україні в роки з 1883 по 1910 і розподіляє їх на два періоди: з 1883 по 1900 і з 1901 по 1910. Якщо б прийняти за 100% середній врожай в першому періоді, то в другому він дорівнює таким розмірам:

	господарства	
	селянські	*поміщицькі*
Правобережжя	136,6	133,9
Лівобережжя	143,7	144,5
Степ	142,9	147,7

Навіть радянські автори[10]) мусіли були визнати факт, що середні врожаї ячменю в Росії збільшилися за 25 років (1888-1912) на 34,4%. Таких прикладів можна навести ще більше. У порівнянні з великим ростом врожайности в дореволюційний період жалюгідними виглядають "досягнення" радянського періоду. У цей же період великі успіхи виявилися в сільському господарстві у вільному світі.

В країнах Західньої Европи піднесення врожайности за цей час ішло швидкими темпами. В Японії урожайність ризу в перші декади цього століття збільшилася двічі. У США врожайність кукурудзи, завдяки застосуванню подвійних гібридів, також збільшилася в два рази[11]). За останні дві декади врожайність пшениці у США, в деяких місцевостях Індії, Пакистану і Туреччини збільшилася в два рази, а в Мексиці — в три рази[12]). Успіхи селекції сприяли величезному збільшенню врожаю пшениці. Виявилася велика перевага сортів з коротким міцним стеблом. Завдяки кращому розташуванню листя на стеблі деякі сорти цього гатунку засвоюють більшу кількість соняшного проміння, в наслідок чого стає вищий урожай. Крім того, такі сорти не вилягають. Селекція в цьому напрямі вже давно почалася в Японії, в наслідок чого з'явився славнозвісний сорт **Norin 10**. Успіхи японських селекціонерів були відзначені американськими дослідниками ще в 1873 році, але на це тоді не звернули належної уваги. Вдруге ці сорти були "відкриті" в 1946 році, коли працівник Департаменту хліборобства США привіз з Японії насіння

сорту Norin 10 та низки інших сортів з коротким стеблом. Ці сорти були включені в програму схрещувань з місцевими сортами. В наслідок гібридної селекції з'явились американські врожайні сорти Gaimes і Nugain. Низькорослі сорти пшениці були знайдені також у Китаї і Кореї. Італійські селекціонери використали для селекції комплекс ґенів, що зумовлює низькорослість пшениці, ще в 1911 році. Введення в культуру нових сортів пшениці, разом із застосуванням кращої агротехніки, уможливило "вибух урожайности" (Green revolution) у багатьох країнах[13]).

Японський сорт пшениці Norin 10 потрапив до СРСР на чверть століття пізніше, ніж до США. Він був уведений в процес гібридної селекції. Використовуючи сорти різного географічного походження і місцеві кубанські сорти, талановитий український селекціоніст П. П. Лук'яненко вивів низку низькорослих сортів пшениці, головними з яких є *Безоста—1, Аврора і Кавказ*. Ці сорти пшениці дали рекордний для СРСР урожай і зробили революцію на ланах Північного Кавказу[14]).

Якими б не були успіхи в селекції і в агротехніці, що сприяють підвищенню врожайности сільсько-господарських культур, рано чи пізно наступає час, коли сама природа кожного виду рослини ставить межу, далі якої ріст урожайности стає неможливим.

А зростання кількости населення земної кулі продовжується — без уваги на наявні і майбутні ресурси продуктів харчування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Lester R. Brown. The World Outlook for Conventional Agricultur. Science, 1967, Vol. 158, N. 3, pp. 604-611.

2. Олександер Архімович. Урожай збіжжя в СРСР і на Україні в часи великого голоду 1932-1933 рр. Наукові Записки. Український Технічно-Господарський Інститут. Мюнхен, 1964, т. VIII, стор. 22-29.

3. Ежегодники Главного Управления Землеустройства и Земледелия по Департаменту Земледелия, С. Петербург, 1907-1913.

4. А. Архимович. Валовая продукция зерна в России и в СССР, 1960. Вестник Института по изучению СССР. 1960. № 3 (35), стор. 74-81.

5. Народное Хозяйство СССР в 1964 г. Статистический Ежегодник, Москва, стр. 814.

6. Keith Bush. Soviet Agriculture in the 1970's. Radio Committee. Research Paper n. 42, 1971, ст. 1-49. Також А. Архимович. Див. ч. 4. Александр Билимович. Новый Журнал, кн. 67. Нью-Йорк. Отдел библиографии, стр. 286.

7. Народное Хозяйство СССР. 1922-1972. Юбилейный Статистический Ежегодник. Москва, 1972, стор. 218.

8. "Сельскохозяйственный промысел в России", Петроград, 1914, стор. 103.

ПРИПОВІДКИ Й ДОТЕПИ

Краще бути розірваним тигром, ніж одуреним лисицею.

⁂

Камінь, що котиться, — мохом не обросте.

⁂

Одною рукою два кавуни не візьмеш.

⁂

Буйволи тягнуть, а скрипить віз.

⁂

Кожну худобину за свою ногу вішають.

⁂

Хитру лисицю й хвіст підведе.

⁂

В одного борода горить, а другий на тому вогні шашлики пече.

⁂

Рани заживають, а шрами лишаються.

⁂

Таємницю збережуть двоє, коли один з них покійник.

⁂

Не бійся критики: коли вітер трясе деревом, воно міцнішає.

⁂

Щоб говорити коротко, йому не бракувало багато слів.

⁂

Одне з найбільших лих цивілізації — це вчений дурень.

⁂

Якби борода свідчила про мудрість, то й козел був би ученим.

⁂

Ходитимеш хутко — спітнієш, ходитимеш поволі — розтовстієш, — краще їздити.

⁂

Краще поганий баран у дворі, ніж добрий у горах.

⁂

Тупим не дуже подобаються гострі думки.

⁂

Чорти і в пеклі почувають себе, як на сьомому небі.

⁂

Після зведення порахунків, багатьох не дорахувалися.

---

9. V. P. Timoshenko. Agricultural Russia and the Wheat Problem. Stanford University. California, 1932, стор. 276.

10. А. А. Орлов, Н. З. Голубцов, С. И. Королев. Ячмень. Растениеводство СССР. т. 1, ч. 2, Москва, 1933, стор. 211.

11. Louis P. Reitz. New Wheat and Social Progress. Science. Vol. 157, pp. 1405-1409.

Ростислав ВАСИЛЕНКО

КАНАДСЬКІ ШКОЛИ СЬОГОДНІ

(Частина друга)

У попередній статті тієї ж назви (див. "Н. Д." ч. 274) я дав вияснення про те, що діється сьогодні в канадських народніх школах (кляси 1-8). У цій статті, на прохання батьків, я постараюсь з'ясувати деякі зміни, що сталися в середній школі (кляси 9-13).

Основні принципи в освітній системі, про які згадано в попередній статті, поширюються і на середні школи. У циркулярі *Гай Скул 1 Міністерства освіти Онтаріо на 1973-74 учбовий рік* підкреслено, що "основна мета школи — помогти учням максимально розвинути їхні нахили як індивідів". Важить, зазначено в циркулярі, щоб учні вміли вчитись, уміли досліджувати, оцінювати, аналізувати, синтезувати, інтерпретувати, рапортувати, оцінювати і "робити іноді стрибок у пошуках знання".

Ще важко передбачити, які знання потребуватиме молода людина за 10 чи 15 років, або які професії виникнуть за цей час в добу нової технології та електроніки. Тому школи більше підготовлюють учнів не до того, ЩО вивчати, а ЯК вивчати і ДЕ шукати потрібні інформації. З закінченням школи навчання не закінчується, а продовжується й пізніше — на все життя. Знаючи, як вивчати і де шукати потрібний матеріял, студент полегшує собі дослідницьку працю на все життя.

З осени минулого року 720 середніх шкіл провінції Онтаріо перейшли на т. зв. кредитову систему. Навчальні програми провінції змінені відповідно до цієї нової, кредитової системи. За цією системою тепер не обов'язково, щоб усі учні середніх шкіл вивчали історію чи фізику, англійську літературу чи географію або інший якийсь предмет. Основне, щоб вони навчились, *як треба вчитись*. Щоб учитись, треба мати відповідний інтелект, комунікаційні здібності і вміти оперувати учбовим матеріялом. Щоб навчитися, як учитись, треба вчитися на чомусь. Але те, що підходить одному учневі (студентові), не завжди відповідає всім. Тому міністерство освіти вирішило, що вибір предметів для учня має робити не відділ освіти (борд), не директор школи, а сам учень та його батьки. Кожен учень відрізняється своїми здібностями, вихованням і походженням, інтересами і метою життя, тому лише він, учень, та його батьки можуть визначити для нього навчальну програму.

Є чотири категорії програм: 1) *Комунікація*, пов'язана з обміном думок і способом їх вислову. Сюди входять англійська мова і література, виробничий процес, креслярство, іноземні мови, стенографія. 2) *Соціяльні науки і довкілля*. Ці предмети пов'язані з особливою природою людини і її місцем у світі. Це економіка, географія, історія, роздрібний продаж, політика, світові релігії. 3) *Точні і прикладні науки*. Це предмети матерії і енергії — технологія, сільське господарство, індустрія, математика, фізика, біологія, космос і людина. 4) *Мистецтво* — предмети, пов'язані з естетикою та творчістю людини, як малювання, музика, графіка, фізкультура, театр, кіно.

Щоб одержати випускне посвідчення середньої школи, учень мусить "заробити" щонайменше 27 кредитів. Щоб освіта була всебічна, кожен учень мусить мати щонайменше 3 предмети з кожної категорії, отже разом 12 кредитів. Решту до 27-ми кредитів учень може доповнювати будь-якими предметами з чотирьох категорій. Кредит зараховується при закінченні курсу, що триває 110-120 навчальних годин (ці 120 годин заповнюють навчальний рік, якщо предмет дається по 40 хв. денно).

Кредит не зараховується за самі години прослуханого курсу, а за успішно закінчену *працю*. Отже, за саме пасивне відвідування, коли матеріял іще не засвоєно, — кредиту не зараховують. Як правило, 27 кредитів можна отримати за чотири роки (по сім кредитів річно), отже випускне посвідчення середньої школи отримується після 12 кляси.

Тому що багато університетів і коледжів вимагають спеціяльних знань із спеціяльних предметів, випускний атестат з відзначенням (honour) і далі буде видаватись в Онтаріо. Цей атестат буде виданий за успішне здобуття додаткових 6-ти кредитів (колишня 13 кляса).

Загалом беручи, міністерство освіти вважає, що при кредитовій системі рівень середньої освіти і тепер лишається підвищеним, хоч у багатьох випадках теперішній рівень не можна міряти стандартами двадцятирічної давности.

Основна риса нинішньої кредитової системи полягає в тому, що всі студенти не мусять вивчати ті самі предмети, щоб успішно закінчити середню школу. Якщо учень не в силі опанувати певний предмет, він не мусить добиватися неможливого. Це означає, що деякі учні закінчать середню школу без вивчення певних предметів, які вважались основними (обов'язковими).

Не всі школи прийняли кредитову систему в той самий спосіб. Школи пропонують учням предмети, які цікавлять даних учнів. Напр., в якійсь школі учні будуть зацікавлені світовими релігіями і латиною, тоді директор введе ці предмети до програми, але в сусідній школі цих предметів може не бути, бо там нема зацікавлення ними.

Головна особливість усіх шкіл полягає в тому, що предмети, які даються до вибору учням, від-

бивають уподобання мешканців даної дільниці міста чи околиці району, де розташована школа. Якщо батьки вважають ті чи ті предмети за потрібні для повноти основних знаннів і зрілости, то ті предмети будуть у шкільній програмі. В багатьох школах це буде англійська мова й література, історія, математика, фізика, природа. Але жодна школа не може настоювати, що певний предмет має бути обов'язковим для учня.

Постає питання — як же ставляться вчителі до цих змін? Онтарійська федерація вчителів домагається, щоб у всіх школах провінції були обов'язковими такі предмети: англ. мова, література, канадська історія, географія і політика. Ця федерація, що репрезентує всіх вчителів провінції, гостро скритикувала індивідуальні програми навчання. Учні потребують кращих роз'яснень і вказівок щодо предметів, бо вони часто, вибравши важчі предмети, не можуть їх опанувати, а потім вибирають усе найлегше. Відсоток наспіх вибраних і потім покинутих окремих предметів дуже піднісся, як твердять учителі. В листі до міністерства вчителі зазначають, що система вільного вибору предметів негативно відбивається на вчителях, витворює в учнів почуття покинутих на призволяще і знецінює програму навчання. Важко знайти школу, говориться в листі, в якій би хоч одна учнівська програма цілком відповідала учневі. Голова Федерації вчителів Онтаріо о. Франк Кавана заявляє, що ця система важка і вчителям і учням, які губляться в індивідуальних програмах, не належать до однієї кляси, а мандрують цілий день з однієї кляси до другої, гублячи контакт з учителями. Натомість міністер освіти Онтаріо Томас Веллс твердить, що кредитова система конечна, бо вона спирається на усвідомлення того, що в умовах нинішніх змін неможливо виробити таку програму, яка б відповідала потребам і здібностям усіх учнів. Міністер заявив, що Онтаріо досягло дуже високого рівня в освіті.

— Ми даємо освіту, — каже Т. Веллс, — яку можна назвати доброю. Багато змін сталось в онтарійській системі освіти, але зміни в засобах не змінили мети освіти, а мета освіти — допомогти молодим людям зробитись щасливими і громадськокорисними. Щоб цієї мети досягти, учень мусить навчитись, як учитись; особисто щасливий індивід буде також і громадськокорисним.

Колись за добре викладання вважали те, як серйозні дорослі подавали факти рівним рядам дисциплінованих учнів, а тепер факти подають підручники, лябораторії, фільми, звукозаписи, телевізори; нині добрий учитель мусить працювати з учнями і навчати їх, як шукати інформації, аналізувати і думати. Не вір друкованому слову, думай і аналізуй сам — сьогоднішня девіза доброго навчання. Перехід із кляси до кляси, на підставі іспитів — належить до минулого, бо часто іспити виявили лише добру пам'ять поодиноких учнів, а не вміння думати, аналізувати, усвідомлювати.
Недавно міністерство освіти опитало 1.000 батьків з різних частин Онтаріо, і вони визнають тетеперішнє навчання за позитивне, якщо учень виявляє ініціятиву, має практичні навички, здатний резонно дискутувати та зрівноважений. 85% опитаних батьків висловились, що вони задоволені з якости навчання в провінції, 70% зазначили, що навчання покращало на протязі останніх 5 років.

У канадських школах помітна сильна тенденція користуватися лише канадськими підручниками. Ми, директори шкіл, маємо моральне зобов'язання замовляти підручники лише канадських авторів і канадських видавців. Міністерство видало т. зв. Циркуляр 15, де подано три тисячі назв підручників канадського походження.

Міністерство освіти контролює бюджети кожного шкільного відділу (скул борд); коли бюджетна ця сума перевищена видатками, дебет вирівнюється з наступного бюджету. Для прикладу візьму своє місто Оттаву. Ми маємо 88 початкових і середніх шкіл, 51.150 учнів, 3.000 вчителів. На початку цього року ми мусіли вирівняти два мільйони долярів заборгованости з попереднього року (ввесь бюджет на рік 53 мільйони). Кожний директор заощаджував згідно з його обставинами. У своїй школі я мусів звільнити одного вчителя, в результаті чого — більше учнів на кожного вчителя, мусів обмежити учбовий і технічний персонал і відмовитись від деяких технічних приладів та додаткових підручників. В результаті — страждає учень.

Як і попередня, ця стаття інформативна. Читачі-батьки нехай роблять свої висновки. Я лише хочу зазначити, що було б нерозумно все нове відкидати — так само, як і з усіма змінами погоджуватись. Колись через один предмет недавно ще залишали учня на другий рік, то тепер це вже не практикується навіть в СРСР, бо, як зазначає "Народное образование" і "Радянська школа", такий другорічник стає лише тягарем школі (дисципліна) і державі (кошти). Зараз там з одним-двома "хвостами" переводять до вищої кляси, але з умовою, що учень таки підтягнеться. Тут канадські і американські школи в цьому напрямку пішли далі, і учень взагалі не мусить вивчати, напр., фізику чи альґебру або іноземну мову, якщо він до того не має здібностей.

Очевидно, успіх навчання в коледжі чи університеті залежить від питомої ваги засвоєних предметів у середній школі. З другого боку, великий натиск на індивідуалізм позбавляє учня почуття його приналежности до суспільства і в майбутньому професіонал працює більше для себе і своїх особистих вигод, ніж для міста, провінції, країни (лікар, учитель, інженер і т. д.).

На закінчення я хотів би порадити нашим батькам брати більшу участь у шкільному житті їхніх дітей. Відомий вислів — проблема батьків і дітей — існує там, де для цього є сприятливий ґрунт. Ходіть на батьківські збори, на розмови з учителями, зустрічайтеся з директором чи його заступником, з завучем, питайте своїх дітей про їхні успіхи. кредити, семестри тощо, і ви не лише будете в курсі шкільних справ, а й допоможете своїй дитині порадами у виборі предметів і в здобутті завтрішньої професії.

Дмитро ЧУБ

СПІВАЧКА СВІТОВОЇ СЛАВИ

(100 років з дня нар. Соломії Крушельницької)

Серед співаків та співачок, що своїм мистецтвом уславились на ввесь світ, одно з найпочесніших місць здобула собі наша славна Соломія Крушельницька. Обдарована незвичайно чистим і красивим голосом (драматичне сопрано), вона була неперевершеною інтерпретаторкою українських пісень і романсів, чудовою камерною співачкою, що з великим успіхом виступала не лише на рідних сценах Львова та Одеси, а також у найкращих театрах Европи та Америки, зокрема в Італії, Франції, Еспанії, Америці, Аргентині, Німеччині, Польщі та Росії. Найкращі цінителі співу, ставили Соломію Крушельницьку поруч таких велетнів вокального мистецтва, як Е. Карузо, Баттістіні, Т. Руффо та Ф. Шаляпін.

Народилась Соломія Крушельницька 23-го вересня 1873 року в селі Білявинцях, Бучаського повіту, на Тернопільщині, в родині священика. Спершу брала участь в аматорських гуртках свого села, в хорі "Руської Бесіди" в Тернополі, а 1893-го року закінчила Львівську консерваторію (клясу співу проф. В. Висоцького). Тоді ж уперше виступила в опері Г. Доніцетті "Фаворитка". Потім протягом трьох років удосконалювала своє мистецтво в Італії у проф. Фавста Креспі та у Відні. У 1806-97 рр. разом з італійськими співаками виступала в Одесі в головних ролях опер "Трубадур" та "Отелло" Дж. Верді, "Джоконда" А. Понк'єллі та інших. Звідти хотіла поїхати до Києва, щоб дати низку концертів та побачитися з нашим батьком української клясичної музики Миколою Лисенком, але генерал-губернатор Новицький не дав дозволу. Причиною цього, безно, було те, що наша співачка завжди брала участь у святах Тараса Шевченка та приятелювала з такими діячами літератури, як Іван Франко, Василь Стефаник та Михайло Павлик.

Репертуар С. Крушельницької — це всі найвидатніші опери, що йшли на кону світових театрів. Це опери Пуччіні, Вагнера, Верді, Штравса, Чайковського, Монюшка та багатьох інших. Своїм чарівним співом вона полонила величезні залі слухачів по столицях та більших містах багатьох країн: слухали її у Берліні, Варшаві, Міляні, Римі, Парижі, Мадріді, Барселоні, Каїрі, Буенос-Айресі, Сант-Яго, Кракові, Петербурзі...

Майже щороку Соломія Крушельницька приїжджала до рідного Львова, щоб узяти участь у святкуванні пам'яті Тараса Шевченка. У 1939-му році вона знову приїхала до Львова, і тут її захопила 2-га світова війна. У 1946-му році Львівська державна консерваторія запросила її на посаду професора співу. У 1951-му році вона дістала звання заслуженого діяча мистецтва України. Соломія Крушельницька була також у приятельських взаєминах з багатьма діячами літератури й мистецтва як України, так і світу, як Іван Франко, О. Кобилянська, О. Мишуга, Дм. Січинський, Н. Кобринська, Микола Лисенко, Дж. Пуччіні, Е. Карузо, М. Баттістіні та ін.

Патріотизм нашої славної співачки бачимо не тільки у великій пошані до творчости Тараса Шевченка, а і в тому, що вона дуже любила українські народні пісні і, де б вона не виступала з сольовими концертами, також і по чужих країнах, то завжди закінчувала їх співом рідних пісень.

Померла Соломія Крушельницька у Львові 16-го листопада 1952-го року.

Сьогодні, коли минає 100 років з дня її народження, ми з гордістю й великою пошаною згадуємо її славне ім'я, ім'я одного з найбільших мистців співу.

Та при цій нагоді мимоволі хочеться підкреслити, що про таких велетнів вокального мистецтва, як Карузо, Марію Ланза, Шаляпін створені вже давно фільми, видані спогади, написані про їхнє славне життя біографічні повісті, а їхні постаті відображені і на багатьох малярських полотнах, але про нашу славну Соломію Крушельницьку рідна земля через тяжкі обставини ще й досі не спромоглася створити гідних пам'яток. І вона не одна. Немає й досі ні фільмів, ні спогадів, ні відповідних видань про їхнє життя — навіть про славетного співака й композитора Семена Гулака-Артемовського, автора опери "Запорожець за Дунаєм"; лишився забутим і такий співак, як Іван Алчевський, що виступав і на сценах Европи; "удостоїлась" лише невеличких брошур і славна співачка Оксана Петрусенко, що багато років чарувала нас своїм неперевершеним виконанням українських народніх пісень. А чи не заслуговують відзначення і такі диригенти й мистці співу, як Нестор Городовенко, що тріюмфально виступав не лише на Україні, а й перед слухачами Парижу (1928 р.). Годилося б хоч на чужині видати про нього спогади та розвідки про його славну працю як диригента капелі "Думка".

На жаль, ні Міністерство культури на Україні, ні спілки письменників та композиторів не подбали про увічнення пам'яти тих, що творили цілий період чи добу в історії Українського мистецтва. А скільки ще видатних постатей мистецтва — літератури, театру, музики — лишилося забутими, тоді як про якогось ударника комуністичної праці чи стахановця пишуться цілі поеми, створюються короткометражні фільми, малюються з нього портрети. Це парадокс — але й гірка правда!

ЧИ ЦЕ СНОДІЙНЕ ЧИТВО?

(Гумореска)

"З рук — до рук! Купіть тепер! З хати — до хати! ВЕЛИКИЙ ВИПРОДАЖ від 1 жовтня до 31 грудня 1973 р. А) Книжки для покращання здоров'я. Б) Книжки для покращання знання. В) Книжки для підкріплення пам'яти. Г) Книжки для підкріплення гумору. Ґ) Книжки для підсилення тіла й духа"...

Завваги дописувача. І так далі, аж до літери "М", а "по дорозі" згадано, між іншим, і "книжки — абсолютні унікати", "білі круки". А потім зазначено: "Все це точно описано щодо змісту і щодо ціни-знижки. Прочитайте! Купіть! Пізнайте! Сьогодні Ваш доляр лише у нас має 100 центів!"

Завваги дописувача. Далі йдуть "описи щодо змісту і щодо ціни-знижки". Спочатку ікони, зображені на листівках.

"Мати божа в капличці в Люрді, гарні кольори, за 25 ц. Христос раждається, листівка на різдвяний привіт, в гарних кольорах, лише за 10 ц. Княгиня і королева (? — О. Дз.) України св. Ольга, чудове, за 25 ц. Князь і володар України св. Володимир"...

Завваги дописувача. Вибірково подаю "описи" книжок "щодо змісту і щодо ціни-знижки", дозволивши собі, як це я зробив і у вище наведених цитатах, поставити чи виправити розділові знаки та вказати на деякі недогляди". "Гердінг "З ким не (треба—О. Дз.) женитися". Сторінок 36. Ця брошура виразно і ілюстративно (! — О. Дз.) подає дані, з ким не треба женитися і чому. Головно є тут справа чисто зі здоровельних причин та ґенетичних (?! — О. Дз.). Даєм за один доляр. Лорд Бульвер. Несамовитий дім. Стор. 64. Дуже, а (? — О. Дз.) дуже цікаве оповідання про появу духів у домі в Англії. Зворушуюче! Поки є — за один доляр. Грінченко, Б. Сонячний промінь. Стор. 144. Велика суспільна повість з (? — О. Дз.) українського вчительства. Дуже гідна книга. Ціна 4 дол. — за 2. Шкрумеляк, Юра. Чета крилатих. Велика повість правди і фантазії, дай, Боже, щоб усе це сповнилося! Стор. 176. Невеликий формат, лиш 1 дол...".

Завваги дописувача. Визнаю свою поразку: не можу всього виправити. Подаю далі так, як воно стоїть в оригіналі.

"Шкрумеляк. Ю.: Поїзд мерців! Це така цікава розповідь, що кров у жилах холоне кожному, хто її читатиме. Правда в розповіді лиш за 1 дол. Вишня, Остап: Вишневі усмішки кримські. Ст. 144. Дуже висококультурний гумор, навіть протимосковський! Усі полюблять це за 1 дол. Сонник. Ст. 80, відгадує 3 тисячі снів, і вказує погоду за 1 дол. Страшний монах Распутін. З часів 1-ої війни, дуже захоплююче, за 1 дол. Протоколи сіонських мудреців! Щось надзвичайне 3 дол. Роберт Блюм. Пірване (на клапті? — О. Дз.) дитя. Життя і подорожі та пригоди на землі і на морю найславнішого вождя циганів теперішніх часів. Найбільша та найцікавіша повість—фільм!! Комплет 64 розділи — книжки. Сторін 1982. Читатимете всі лиш 35 дол.".

Завваги замученого дописувача. Більше не можу. Наведу тільки останнє, що написав укладач цього каталогу: "Все на Божу славу! (Тим, що люблять читати — гарно спиться! Добрим людям — гарне сниться!).

Сумнів дописувача. Навряд чи комусь "гарно спатиметься" після прочитання книжок "Несамовитий дім" та "Поїзд мерців"!, від яких "кров у жилах холоне", як написано в каталозі. Але я вважаю не зайвим подати адресу книгарні:

Hoverla
238 E. — 6th St., New York, N.Y., 10003, USA

Подав *Охтиз ДЗИЗ*

Примітка редакції. Дякуючи д-єві Охтизові Дзизові за дописа, ми не можемо не висловити жалю, що упорядник каталога, мавши безперечний хист гумориста, обмежився тільки цим одним своїм твором. Як відомо, українці взагалі мають кебету до гумору, як про це свідчить хоч би творчість М. Гоголя, що, на жаль, перекинувся до москалів, але гумористичних творів у нашій літературі мало. Чому б власникові книгарні "Говерля" не взятися за це діло? Узяв би й утнув щось таке, як, припустім, "Усмішки говерлянські"! Вийшов би дуже а дуже висококультурний гумор!

ІЗ ГУМОРУ

Чоловік: Ти знаєш, жінко, що верблюд може вісім днів робити і нічого не пити?

Жінка: Овва, я знаю такого верблюда, що вісім днів п'є і нічого не робить.

***

— Сам не знаю, що купити дружині на іменини.
— Запитай у неї?
— Що ти! А звідки ж я візьму стільки грошей?

***

— Які жінки найвірніші?
— Бльондинки?
— Ні.
— Брюнетки?
— Ні.
— А які ж?
— Сиві.

***

Селянин затримався допізна в місті й вирішив переночувати в готелі.

— Скільки берете за кімнату? — запитав він.

— На першому поверсі десять карбованців, на другому — вісім, на третьому — шість, а на четвертому — чотири.

Селянин подумав-подумав і зібрався йти геть.

— То що ж ви — думаєте, що наші ціни зависокі?

— Ні, ваш готель для мене занизький.

***

Бог сотворив чоловіка раніш, аніж жінку, щоб чоловік устиг сказати хоч кілька слів...

А. ЮРИНЯК

ПУБЛІКАЦІЯ, ВАРТА УВАГИ

Український бюлетень-місячник "Нотатник", що його редагує і видає в Нью-Йорку вже понад 10 років Леонід Лиман, за своєю формою і змістом становить одиноку в своїм роді публікацію. За сміховинно малу плату — 2 дол. річно — "Нотатник" на своїх 4-6 сторінках дрібного друку подає різносторонню цікаву інформацію з сучасного життя України. А слід зазначити, що інформація джерельна, тобто за пресою та різними заявами живих осіб-сучасників з "України нашої Радянської", мовлячи словами нині здеградованого Петра Шелеста.

Щоправда, поруч із цитатами офіційних публікацій на ту саму тему подаються висловлювання й протилежного, неофіційного табору: "Самвидаву", закордонних політиків та дипломатів, що мали змогу зблизька приглянутися до внутрішніх обставин у країні — як хтось висловився — "безпардонно квітучого комунізму".

Та це ще не все. "Нотатник" частенько б'є кремлівських володарів їхньою ж таки зброєю: вишукує і зіставляє твердження та заяви, кричущо суперечні одні одним.

Ось у ч. 5 (128) "Нотатника" за червень-липень ц.р. під "шапкою" *Контрасти* подано дві протилежні оцінки згаданої книги П. Шелеста "Україно наша радянська"; перша, друкована в липні 1971 року у "Вітчизні", книгу П. Шелеста вихваляє, а друга — в "Комуністі України" за квітень 1973 р. — цю саму книгу лає, навіть із зловіщим запитом: "Яку мету переслідував автор, публікуючи названу книгу?"

Але що в цім же числі "Нотатника" під "шапкою" "Українсько-російський конфлікт" (3-4 ст. ст.) приділено так багато місця звільненню з високої посади в РСФРР Г. Воронова та різним здогадам про причини цього (а навіть метикуванням про нібито слабкість "російського національного руху" в СРСР), то це, з нашого погляду, зовсім зайве. І трудно нам погодитися з твердженням редакції, нібито провід КПРС бачить для себе загрозу не лише з боку українського, але й російського "буржуазного націоналізму". Якби це дійсно було так, то Кремль не насаджував би під різним претекстом стільки російських шкіл та преси на Україні!

Звичайно, замилювати очі кремлівські володарі — майстри першорядні, і коли їх "генеральна" вимагає, то вони й двох Воронових не завагаються "скинути з драбини", причепивши їм декілька латок -"ізмів". Проте в даному випадку нема жадних доказів, що Г. Воронова знято за "російський буржуазний націоналізм". Та, власне кажучи, головне навіть не в цьому, а в хибній тенденції "Нотатника" підтягти звільнення обох згаданих бюрократів під ту саму "принципову мірку", з чого виходило б, що Кремль таки дбає про свою "репутацію інтернаціоналіста". (А це ж не відповідає дійсності!).

Розділ *Минуле і сучасне* — в пляні зіставлення фактів давнішої історії з фактами та подіями сьогоднішніми — безперечно багато може дати читачеві. Але саме при умові, коли б говорилося про *минуле і сучасне України*. Але в ч. 5 "Нотатника" цілу половину 3-ої сторінки займають дві довгі цитати на тему позаукраїнську: одна цитата стверджує низький моральний та інтелектуальний рівень московського суспільства в наслідок реформ Петра І, а друга — про занехаяння принципу партійности в історичних еляборатах деяких сучасних істориків СРСР. Нам здається, що було б набагато доцільніше використати це місце для поширення розділу. *Вісті з України*, побільшуючи рубрики: Театр, Музика, Археологія, Нові книги тощо.

Остання сторінка "Нотатника" майже завжди являє собою мозаїку цікавинок — відомостей з різних ділянок життя суспільства і природи. Ось у розгляданому ч. 5 читаємо: про розкопи в Карібському морі, де колись землетрусом затоплено уславлене піратське місто Порт-Роял; про Національний парк поблизу острова Мадагаскар для найбільших у світі черепах; про аргентинського "батька року" з 44 дітьми і 144 онуками, про цілющі властивості насіння кропу та ін. Тут же й цікавий репортаж — звідомлення лікаря і журналіста про мало кому знаний гірський народ *хунза* на півночі від Кашміру в Азії.

Не можна не згадати також оригінальної постійної рубрики *"Дух України"* на першій сторінці "Нотатника". Це ніби "редакційна візитівка", подана так, щоб не скидалась на саморекляму. Саме тому серед голосів про Україну стрічаємо багато голосів авторитетних чужинців: науковців, письменників, політичних діячів. Ось початковий абзац "Духу України" в ч. 5 (128):

"Лише у малоросів (цитату взято з російськомовної книги А. Трачевського "Русская история", від 1895 р.) блискучо розвинулись самобутні народні пісні під впливом південно-руського Відродження. Вони суперничають з перлинами народньої поезії у всьому світі глибиною почуття і живістю образів... Все це — пісні козацтва, які присвячені 17 століттю і лише частково захоплюють 16 і 18 століття. Сенс українських пісень — оспівування лицарства..."

Про духові (матеріяльні також) статки і нестатки нашої еміграційної громади "Нотатник" не розводиться, слушно вважаючи, що "не слід відбирати хліб" у численного грона еміграційних часописів.

Справді не подібний на інші і саме тому вар-

Олена НЕСІНА

НАУКОВІ НОВИНКИ НА УКРАЇНІ

1

Українські геофізики вже багато років працюють над розробкою ефективних способів розвідувати корисні копалини. Адже на Україні знаходяться величезні родовища залізних руд, запаси яких обчислюються мільярдами тонн.

Учені виробили комплексну методику, яка спирається на магнетні, гравітаційні та інші дослідження і з допомогою якої відкрито нові поклади залізних руд у районі Кременчука, а також виявлено, що на Полтавщині треба шукати відгалуження Криворізького Басейну. Розрахунки показують, що у виявлених покладах нижча межа сягає глибини 6—7 кілометрів.

2

Без чистих і надчистих металів неможливий розвиток ядерної енергетики, космічної техніки та інших галузей промисловости. Останніми роками вчені відкрили способи витворювати такі метали. У цій справі має значення зварювання металів.

Учені Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР запропонували плазмовий переплав, в процесі якого для нагрівання використовують інертний газ, що є інтенсивним джерелом тепла без виділення продуктів згоряння і забруднення зливка.

3

Працівники Української сільсько-господарської академії разом з іншими вченими піддавали швидкому заморожуванню живчики ссавців до температури —20°Ц. У такому стані живчики зберігались кілька років. Потім ними запліднювали тварин. Нащадки були нормальні.

Отже жива матерія здатна відтворювати себе і передавати генетичну інформацію навіть після тривалого перебування у замороженому стані.

(За журналом "Наука і суспільство" ч. 3, 1973, Київ)

4

Спостереженнями Ужгородського університету за штучними супутниками землі цікавиться світ. Французька Академія Наук провела спільний експеримент з закарпатцями за пляном "Інтеркосмос", що дало дуже добрі наслідки. Уночі цілилась лазерна апаратура і супутникова камера. За мікрочастини секунди, впродовж яких промінь лазера досягав супутника, а відбитий сигнал досягав приймальної камери, об'єкт фіксувався на фотоплівку. Таким способом визначали і відстань від супутника і його координати, за спеціяльними мапами знаходили потрібну точку зоряного неба. Цим експериментом мають на меті визначити динамічні і геометричні особливості Землі. Експеримент триває далі.

5

Учені Харківського інституту радіофізики й електроніки АН УРСР, використовуючи квазіоптику, тобто науку, яка поєднує геометричну і хвилеву оптику з радіотехнікою, створили різноманітні вимірювальні прилади для використовування в діяпазоні міліметрових та субміліметрових радіохвиль. Цей діяпазон хвиль зручний для виявлення айсбергів і кораблів, для допомоги зв'язку між супутниками Землі, для дослідів над верствами атмосфери Землі, Сонця та інших планет, для дослідів біологів над молекулами білка тощо.

Одначе цей діяпазон хвиль не мав апаратури. Українські вчені цього інституту створили таку апаратуру.

6

У Львівському фізико-механічному інституті АН УРСР створено магнетометри, які відчувають дуже малі зміни наснаженості магнетного поля Землі. Ці магнетометри під час геофізичної розвідки Земних надр уловлюють найменші зміни магнетного поля, причиною яких є поклади нікелю, кобальту та інших слабомагнетних сполук.

Львівські учені створили і двоканальну телеметричну систему для радіоактивної розвідки глибоких свердловин. У свердловину спускають прилади, які передають на поверхню точну інформацію про радіоактивне випромінювання порід.

7

Колір речовини залежить від форми молекул речовини, групування їх, їхнього розташування та інших факторів.

Учені Інституту органічної хемії АН УРСР вивчають ці фактори і застосування барвників. Розроблені нові способи синтезу ціянінових барвників, які широко застосовуються в фотографуванні.

(За журналом "Наука і суспільство", ч. 5, 1973, Київ)

тий нашої уваги й підтримки "Нотатник" — український бюлетень. Прикметно, що — скільки нам відомо — всю редакційну й видавничу справу "Нотатника" провадить самотужки одна-однісінька жертвенна людина — *Леонід Лиман*. Треба дуже любити і шанувати українське друковане слово, щоб зважитися на такий подвиг.

ЗВІДКИ ПОХОДИТЬ ПАМВО БЕРИНДА – БАТЬКО СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ЛЕКСИКОЛОГІЇ?

(Завваги та додаткові матеріяли)

У зв'язку з пожвавленням лінгвістичних досліджень на Україні останнім часом постійно зростає популярність Памва Беринди. Реєстр опублікованих праць про нього та про його головну лексикографічну працю "Лексиконъ Славенороссκій и именъ тлъкованіє" нараховує вже кілька десятків позицій. У минулому столітті мову П. Беринди студіювали П. Житецький і Б. Грінченко. В 1851 році Йосиф з Покуття спробував умотивувати українське походження П. Беринди. З. Веселовська, Гр. Коляда, І. Ощипко, Г. Шило, Ф. Шолом, М. Станівський, С. Маслов, В. Німчук та інші українські науковці поглибили і поширили досліди над життям і творчістю П. Беринди. Багато зробили в справі дослідження "Лексикона" Беринди польські науковці Л. Шнайдер, Я. Янув, М. Дідякин-Лемінґ та В. Вітковський. Росіяни також досліджували мову П. Беринди.

П. Беринда був не тільки науковцем-лексикологом, але взагалі видатним діячем української культури початку сімнадцятого століття — перекладачем із клясичних мов, поетом, гравером і визначним друкарем. Він зробив багато для української культури, але не залишив ніяких даних про дату і місце свого народження, про місце, де він ріс і вивчав українську мову, де здобував освіту і навчився друкарського і граверського фаху. Існують суперечливі думки в науковій літературі про місце народження і національність Памва Беринди. Є тенденція пов'язувати питання його національности з питанням країни його народження. Це помилка: ці два питання треба розрізняти. Хоч між видатнішими дослідниками цього питання, українськими й чужими, переважає думка, що Памво Беринда народився десь на південному заході України, не можна виключати можливости, що українська місцевість, де Памво Беринда народився, тепер уже втратила свій український етнічний характер і належить до території якогось іншого народу. Памво Беринда досить виразно окреслив свою національність як русько-українську. Він написав у передмові до "Лексикона": "Милостю народа моего... Малой Россіи". Тогочасну українську мову Памво Беринда вважав "власною нашею", про що свідчить його вислів у тій самій передмові: "и власного нашего славенскаго... диалекта."

Всупереч цим заявам Памва Беринди, з виступом росіянина Є. О. Болховітінова в 1827 році в науковій літературі поширилася версія, що нібито Памво Беринда був молдаванин чи походив з Молдавії. Слідом за Болховітіновим пішов румунський учений Г. Крецу, що під кінець минулого століття спробував обґрунтувати твердження про румунське походження Памва Беринди. Він покликався на те, що, мовляв, Беринда вживав румунської лексики та що в Румунії існують прізвища Беренде — Берінде, Берендеіу — Беріндеіу та Берендел — Беріндел. В. Німчук заперечив існування румунської лексики в "Лексиконі" Беринди. (Див. "Лексикон Словенороський П. Беринди", видавництво Академії наук Української РСР, Київ — 1961, вступна сттаття В. В. Німчука, стор. VI-VII). Щодо наведених румунських прізвищ, то недавні досліди виявили, що вони мають українську фонетичну прикмету в другому складі, хоч їхні паростки вже румунізовані. Поруч північно-карпатського прізвища Беринда, яке є в Галичині, на Буковині, як також на Полтавщині, на південно-карпатській українській етнографічній території є українське прізвище Беренда. Як видно, воно різниться від прізвища Беринда тим, що має в другому складі голосний *е* замість *и*. Вияснення причини цього явища дає нам таке саме прізвище, що виступає в українських молдавських грамотах, написаних у Сучаві рр. 1432 і 1438. (Див. "Українські грамоти XV ст.", Академія Наук Української РСР, видавництво "Наукова Думка", Київ — 1965, стор. 89 і 92). Та сама особа молдавського боярина (столника) на ім'я Беренде записана у грамотах ч. 42 і 44 у два різні способи: "вѣра пана Берендѧ" і "вѣра пана Беріндѣѧ". Ми бачимо важливу різницю між цими двома формами молдавського прізвища. Ця різниця полягає в тому, що третій склад молдавського прізвища м'який, а тому пом'ягчує також вимову попереднього приголосного *н*. У карпатських говорах (бойківському, лемківському та в середньозакарпатських говірках) голосний *е* перед м'яким приголосним звужується, або цілком переходить в *и*. (Див. Ф. Т. Жилко, Нариси з діалектології української мови, Київ, 1965). Це саме явище спостерігаємо у наведених уже румунських прізвищах, а це доказ того, що вони колись постали на українському мовному ґрунті. Навіть якби було подібне фонетичне правило в румунській чи молдавській мовах, то й тоді не можна було б сказати з певністю, що мова тут виключно про румунську чи молдавську фонетичну рису, а не українську.

Брак відповідних матеріялів не дозволяє нам вияснити, чому не в усіх румунських прізвищах голосний *е* перейшов у *і* в другому складі. У південно-карпатському прізвищі Беренда голосний *е* зберігся у другому складі тому, що це прізвище, хоч і українське, виступає на території, що від деякого часу мовно пословачена. Тому що словацька фонетика не знає українських фонем середнього *и* й заднього *ы*, а в усіх українських південно-західніх діялектах звук *и* обнижений, наближається до *е*, тому в другому складі прізвища Беренда звук *е* зберігся в ортографії, навіть

якщо він колись вимовлявся як звужений до *и* або *ы*.

Дотеперішнє наше дослідження виявило, що такі прізвища, як Беренда, Берендес, Беренд, Берент, а можливо ще й інші, були перед останньою війною в Польщі, Угорщині, Німеччині, як також поза Европою. Однак дотепер не пощастило знайти поза Україною, Молдавією, Румунією і Чехо-Словаччиною подібного прізвища із голосним *и* в другому складі. Можливо, що це також доказ того, що правило звуження голосного *е* до *и, ы,* і діяло тільки на Україні та в суміжних із українським етносом країнах.

Теоретик румунського походження цих прізвищ Г. Крецу не доводив, що ці прізвища романськомовного походження. Не є вони, мабуть, і слов'янського походження. Є здогади, що подібні прізвища походять з тюркських мов. Тому якщо навіть припустимо, що предки Памва Беринди прийшли на Україну з колишньої Молдавії, Валахії, Семигороду чи якоїсь іншої частини сучасної Румунії, ми все одно не знаємо, якого вони були етнічного походження. Існують деякі дуже цікаві матеріяли щодо конфесійної приналежности носіїв одного такого прізвища, але вони ще не досліджені так, щоб можна було сказати про них щось певного, яка це конфесія — хоч би здогадно.

Більшість українських дослідників життя і праць Памва Беринди вважає, що місце народження Памва Беринди треба шукати на Покутті або Бойківщині. Такого самого погляду додержується видатний польський дослідник В. Вітковський[1]). Він окреслив територію західньої Бойківщини, над південним Сяном, що має перехідні говірки до лемківських і надсянських, як ту місцевість, де треба шукати рідну говірку Памва Беринди, тобто де Беринда вчився рідної мови. Цю місцевість визначив Вітковський на основі порівняння вислідів студій двох різних діялектних матеріялів — матеріялів української діялектології і матеріялів, які він знайшов, докладно проаналізувавши фонетику української живої мови перекладної частини "Лексикона".

Але Вітковський уважає цей свій висновок дискусійним з двох причин. Насамперед тому, що нас ділить приблизно чотириста років від часу народження Памва Беринди. Із того часу не маємо ніяких даних про діялектні угруповання, тому він мусів спиратися на сучасні дані, відмінні в чомусь від стану, що був чотири століття тому. Другою причиною його критичної постави є те, що український діялектний матеріял "Лексикона" Памва Беринди не є одностайний, бо містить у собі наверствування декількох говорів і говірок. Проте згадана думка Вітковського — це цінний вклад і заслуговує на увагу. Висновок Вітковського можна було б підтвердити або скорегувати, якби додати до його праці такі самі зіставлення з морфології, синтакси, а передусім з лексики української живої мови Памва Беринди і з матеріялів української діялектології.

Прізвище Беринда є в с. Красновці біля Михалівець. А про існування Берендів у Єзуполі маємо дані з початку дев'ятнадцятого століття. Із записів у книзі хрищених і миропомазаних відомо, що рід Берендів існував біля Михалівець у 1760 році. Не виключене, що він переселився сюди протягом останніх трьох-чотирьох століть зі сходу або з півночі, можливо, що аж з Галичини, проте не можна відкидати можливости, що рід Берендів — давній у цій частині історичної Пряшівщини і що може мати щось спільне з родом Памва Беринди. Це припущення може підтвердити або заперечити майбутній дослідник.

Як виглядає припущення про південно-карпатське походження Памва Беринди у світлі лінгвістичної студії Вітковського? Згідно з І. Панькевичем (див. "Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей", Прага — 1938, стор. 368-369), майже всі двадцять прикмет, згадані у Вітковського як типові прикмети рідної говірки Памва Беринди, є й тепер у південно-карпатських бойківських говірках. (До речі, І. Панькевич твердить у згаданій праці, що з 24 фонетичних прикмет бойківського галицького говору, поданих З. Рабіївною у її праці "Говір бойків", Краків, 1932, 22 прикмети притаманні південно-карпатському бойківському говорові. Їх можна піднести й до 23, бо Панькевич не відзначив наявности зм'якшеного *ш* і *ж* в долині гічки Тишанки, лівої притоки Ужа, і в долині горішньої течії Ужа включно з устям Тишанки.

В. В. Німчук відзначив у своїй статті, що в "Лексиконі" П. Беринди є багато слів, які є сьогодні в мовах польській, російській, словацькій, чеській, угорській і німецькій. У "Лексиконі" Беринди є також значна кількість типових закарпатсько-українських слів. В. Німчук тільки побіжно навів одну таку морфологічну прикмету: родовий Петр*ы*, Павл*ы*, Памв*ы* замість Петр*а*, Павл*а*, Памв*а*. Але Німчук помилково інтерпретує голосний *и* у слові *убир* як єдиний перехід етимологічного *о* в *і* у "Лексиконі" П. Беринди. Насправді це слово звучить на північно-східній Велико-Березнянщині як *убиря*. Голосний *и* репрезентує тут звужене *е*, а не етимологічне *о*, бо в цій околиці кажуть "убератися". Звідси звужене *е* перед м'яким приголосним. Такий чином, Беринда був до кінця послідовний, бо нема в нього ні одного випадку переходу етимологічного *о* в *і*, отже й в *и*. Типовий для закарпатських українських говорів є префікс *у-* або *ву-* замість *ви-*: *(в)*уйти, *(в)*упити і под. замість *в*ийти, *в*ипити. Памво Беринда також ужив поряд *выливане, вылитый, выливаю* відповідно *улятье, улитый, уливаю*. Ось деякі закарпатські слова, вжиті в Памва Беринди: никати, бо (в)тіти, карати (бости), звадця, оболок, діля (задля), гро(з)но, чіжми, кошуля, потятко, орябок, праве (якраз), блюдо, кадь, кабат, навспак.

Польонізми у "Лексиконі" Беринди вже досить добре досліджені, але чехізми, словакізми,

[1]) Дивись: Witkowski W., Fonetyka leksykona Pamby Beryndy, "Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze". Nr. 7, Kraków, 1964, стор. 41.

та типові південно-карпатські говіркові прикмети ще не досліджені як слід. Чехізмів у "Лексиконі" є більше, ніж досі припускали. Декотрі з них потрапили до "Лексикону" безпосередньо, інші через польську і словацьку мови. Відомо, що рання польська книжна мова формувалася при Краківському університеті під сильним чеським впливом, тому вона абсорбувала багато чехізмів. На Словаччині чеська мова була літературною мовою аж до кінця вісімнадцятого століття.

Деякі Бериндині переклади реєстрових слів заслуговують на окрему увагу. Сюди належать слова *слатина* і *словак*. Із Бериндиного способу перекладу цих слів видно, що він, мабуть, був обізнаний із місцевістю *Солотвина* у східній частині Закарпаття та із етнічними відносинами своєї доби на Словаччині. Невідомий автор, мабуть, першого впорядкованого за абеткою українського словника "Лексисъ съ толкованіемъ словенских словъ (або мовъ)" просто переклав "иллирикъ" як "словянинъ", але П. Беринда переклав ту саму назву як "словак". Так само "далмата" і "гарват" Беринда переклав як "словак". В. Німчук не знає, яку мову має Памво Беринда на увазі під далматською — сербо-хорватську чи іншу. Річ в тому, що в ту добу, коли жив Памво Беринда, хорватські землевласники поселювали в своїх маєтках на Словаччині багато своїх підданих — хорватів. Чеське і словацьке корінне населення називало південнослов'янських переселенців згірдливо "словаками" (пор. українське зневажливе "німак"), а не "словенами". Цей переклад цілком оригінальний і відбиває тодішню дійсність на Словаччині. Чи Беринда знав етнічні обставини на Словаччині із власного досвіду?

У тому самому "Лексисі" знаходимо переклад слів "земля слатина" як "земля слоная". Зизаній переклав у своєму "Лексисі" слово "слатина" як "росул, вода соляная, с которои ся соль родит". Памво Беринда переклав те саме слово "слатина" так: "росул, окно, где вода солоная, с которои ся соль родит. Баня, вежа". Як видно, Беринда доповнив переклад Зизанія словами: *окно, баня* і *вежа*. Слово *баня* перекладає Беринда за Зизанієм як "лазня, ванна". Проте цей переклад слова "лазня" не має ніякого значення в контексті із словом "слатина". Але слово "баня" вжив Беринда при перекладі слова "слатина" не в літературному розумінні, а в південно-карпатському розумінні, що означає "копальня". В тому самому розумінні вживається слово "баня" в мовах сербо-хорватській і словацькій. Слово "вежа" також слід асоціювати із словом "копальня". Також слово "окно" у перекладі слова "слатина" в Беринди викликає нашу цікавість. Чому Беринда вжив слово "окно" у зв'язку із поняттям копальні? Чому не вжив слова "яма" чи якогось іншого? Виглядає, що Беринда асоціював слово "окно" із назвою місцевості Акна-Слатина, що є старовинною назвою Солотвини у північній Мармарощині поблизу Великого Бичкова — в районі соляних копалень, що постачають сіль для країн дунайського басейну. Солотвина могла бути відома Беринді ще й через те, що недалеко від Солотвини був Грушівський манастир як твердиня православ'я на Закарпатті, а також культурний центр. В манастирі була парахвіяльна школа від кінця п'ятнадцятого століття. Згідно з непідтвердженими вістками, з Грушівським манастирем були пов'язані деякі кириличні друки Швайпольда Фіоля, який перебував у місті Левочі після того, як наприкінці п'ятнадцятого століття його прогнали з Кракова. (В Левочі нібито Беринда примістив свою друкарню і виконав деякі кириличні друки).

Є ще одна можливість, звідки могла взятися типова закарпатська лексика у словнику Памва Беринди. У центрі показаної в праці Вітковського місцевости (південного Надсяння) бачимо групу сіл, включно з Угерцями, що біля Ліска, на специфічну говірку яких звернув увагу Верхратський. Назва Угерці промовляє на користь думки, що населення цієї околиці могло походити з Угорщини, тобто з південної частини Карпат. Між роками 1470-1490 населення на півдні Карпат місцями зменшилося до одної восьмої у наслідок нищення його польським військом, що вдерлося туди. Можливо, що частина українського населення переселилася масово на Надсяння, добровільно чи примусово. Такі поселенці могли задержати свою говірку на довгий час. Ось із тими переселенцями й міг прибути на Надсяння рід Берендів чи Беріндів із півдня.

Ю. ШАНТА

Нехай це буде Вашою амбіцією. Дорогий Передплатнику, — приєднати бодай одного передплатника "Нових днів"!

ВИНОГРАД З КАЛІФОРНІЇ В ОДЕСІ

"Кардинал" — так називається каліфорнійський сорт винограду, який недавно поповнив найбільшу в республіці ампелографічну колекцію українського науково-дослідного інституту виноградства і виноробства імени Таірова. Сорт, створений американськими селекціонерами, відзначається раннім дозріванням, має приємний і тонкий аромат. Красиві, великі ягоди приваблюють своїм фіолетово-рожевим кольором.

За останні роки в цьому своєрідному музеї сонячних лоз, де налічується понад 1700 сортів, кожній країні відведено так званий "квартал". В одному з них з'явилася табличка — "США". Тут висаджені і ростуть кущі винограду сортів "Буффало", "Отелло", "Ананасний", "Поклінґтон", виведені американськими вченими. Це столові і технічні сорти, деякі з них призначені для виготовлення шампанських і десертних вин.

Українські селекціонери старанно вивчають американські сорти винограду на філоксеростійкість, врожайність і пристосовуваність до нових кліматичних умов.

ПОВІДОМЛЕННЯ

Видавництво "НАШЕ СЛОВО" повідомляє про вихід Збірника на пошану ІСААКА МАЗЕПИ, Голови Уряду УНРеспубліки р. 1919-1920, автора праць з історії нашої боротьби за державність та ідеолога українського визвольного руху. У Збірнику є такі статті:

1) Панас Феденко: ІСААК МАЗЕПА В ЖИТТІ Й ПОЛІТИЦІ.
2) *Олекса Грищенко:* ІСААК МАЗЕПА ЗАМОЛОДУ.
3) *Любов Марголіна:* І. П. МАЗЕПА — ІДЕОЛОГ ДЕМОКРАТІЇ.
4) *Павло Василюк:* КАТЕРИНОСЛАВСЬКІ ПОДІЇ 1917-1919 Р.
5) *Степан Матвієнко — Сікар:* а) ДЕЛЕГАТИ СОВНАРКОМУ ДО УРЯДУ УНР Р. 1919. б) БАТЬКО МАХНО. в) БАСАРАБСЬКА ДИВІЗІЯ.
6) ІСААК МАЗЕПА — БУДИТЕЛЬ УКРАЇНИ. (Написав *Федір Бульбенко).*
7) *Тома Кобзей:* ІСТОРИЧНА ПРАЦЯ І. МАЗЕПИ.
8) *Богдан Феденко:* ОСТАННІ ДНІ В ЖИТТІ І. П. МАЗЕПИ.

Славнозвісний мистець маляр О. Грищенко, шкільний товариш Ісаака Мазепи, пише про молоді літа Мазепи, свого друга. П. Василюк, сотник Армії УНР, подав факти про боротьбу за волю України на Запоріжжі. Козак Ф. Бульбенко описав боротьбу Вільного Козацтва за незалежну УНРеспубліку 1917-1919 р. С. Матвієнко-Сікар, учасник нашої визвольної боротьби, дає цінні спогади з р.р. 1919-1921.

В другій частині Збірника є передрук статтей І. Мазепи, опублікованих між двома світовими війнами. Ці статті мають вагу і нині.

Заголовки статтей:

1) Готуймося до нового етапу боротьби (з приводу 30-ліття Революційної Української Партії) (1930 р.).
2) Проблема незалежної України (1930 р.).
3) Польська "пацифікація" в Західній Україні (1931).
4) "Перлина" большевицького соціялізму (1932).
5) Політичні обіцянки "приватної особи" (1933).
6) Марксизм і форми соціялістичного руху на Україні (1933).
7) "Таємниці мадридського двору" (1933).
8) Міжнародна ситуація та завдання українського визвольного руху (1934).
9) Про Дмитра Донцова (1934).
10) Чергове завдання (1936 р.) та інші.

Ісаак Мазепа послідовно обстоював незалежність української політики і перестерігав земляків перед орієнтацією на Варшаву й Берлін. Він кликав українців зміцняти власні сили на демократичних основах для оборони інтересів народу.

Ціна Збірника:

Німеччина	12 марок
Англія	2 фунти
Америка й Канада	8 долярів
Франція	20 франків
Бельгія	200 франків
Австралія	4 доляри

В інших країнах відповідно до курсу нім. м.

Адреси для вплат:

OUR WORD, Bank-Konto Nr. 564744, Bayerische Vereinsbank, Isartorplatz, Muenchen, West Germany
OUR WORD, Barclays Bank, Account No. 20363893, 35 Notting Hill Gate London W. 11, England
Mr. Bohdan FEDENKO, CCP 1013413, Paris, France
Prof. Dr. P. FEDENKO (Our Word), Adelgundenstr. 5, 8 Muenchen 22, West Germany

Ми хочемо вас пізнати!

Ми цікавимося вашою історією. А чи ви зацікавлені, щоб допомогти нам її зберегти?

Історія Канади постає з багатьох культурних та багатьох національних джерел. Ви й ваша родина допомагаєте творити цю історію. Тож, допоможіть нам її зберегти.

Національний Етнічний Архів збирає і зберігає документи, які відносяться до історії етнічних груп в Канаді. Листи, записки, щоденники, світлини й багато інших речей, які, можливо, ви маєте, можуть бути цінними для зберігання і для увічнення історії ваших людей.

Допоможіть нам допомогти вам. По докладні інформації пишіть негайно на слідуючу адресу:

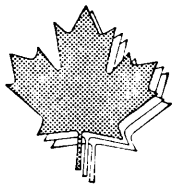

Coordinator
National Ethnic Archives
Public Archives of Canada
395 Wellington Street
Ottawa, K1A 0N3

СКАРБИ "ЗОЛОТОЇ КОМОРИ"

Великою популярністю у відвідувачів Одеського археологічного музею Академії наук УРСР користується постійно діюча виставка золотих виробів, що дістала назву "Золота комора". Це друга на Україні колекція скарбів після київської, а за науковою цінністю нумізматичного розділу вона суперничає з тими, що зберігаються в Ермітажі.

Перші стародавні золоті вироби потрапили до музею бл. 150 р. тому.

Спочатку випадкові, а потім хижацькі розкопки курганів біля Керчі дали скарбошукачам масу ювелірних виробів, що належали правителям колись могутнього Боспорського царства. Багато з цих унікальних речей потрапили до приватних колекцій і закордонних музеїв. І лише кілька монет зберігається в "Золотій коморі". Але тим цінніше ці своєрідні грошові знаки Боспорського царства, на яких зображені веселий бог Пан, казковий грифон та інші мітологічні істоти.

Слово "ольбіо", що в перекладі з древньогрецької означає "щаслива", вибито на одній з золотих монет, карбованій у місті Ольвія. Це античне місто існувало близько 800 років — з IV століття до нової ери до IV століття нашої ери. Крім напису з назвою міста на монеті зображено дельфіна, якого жителі дуже шанували, всіляко охороняли. Цікава й інша ольвійська монета з зображенням Геракла, який натягає тятиву лука, і загадковим написом "емінако"...

На вітринах — монети Римської, Візантійської імперій, свідки росту і занепаду їх економіки, піднесення і падіння царів. Нумізматиці присвячені великий розділ виставки в музеї, колекція якого нараховує п'ятдесят тисяч монет.

Справжня прикраса "Золотої комори" — скарб монет древньогрецького міста Кізика, знайдений в бронзовій посудині на березі Дунаю в 1967 році. Вчені пов'язують його з походом проти скитів і Ольвії військ під командуванням Зоопиріона — одного з полководців Олександра Македонського.

У посудині виявились 73 золоті монети кізикинського карбування, на яких стародавні майстри вмістили десятки різних високохудожніх зображень. На більшості з них вибито філігранними штампами профіль і анфас Зевса, Афіни, Афродіти та інших богів, реальні і мітичні тварини, а також цілу галерею портретів історичних осіб, імена яких ще невідомі. Особливо важливе значення для вчених має монета з етнографічно точним портретом жителя причорноморських степів — скита.

Цікаві древньоруські гроші — київські, новгородські гривни у вигляді брусків срібла. Тут же, під вітриною, сяє златник князя Володимира. Цю монету подарували Одеському музеєві ще в минулому столітті. Златників Київської Руси у всіх музеях світу відомо трохи більше десяти.

Через степи північного Причорномор'я пройшло багато племен і народів, що залишили в курганах частки своїх культур. Біля села Плоске на Одещині в кургані знайшли археологи скарб знатного скитського воїна, в якому були прикраси кінської зброї з золота і срібла, срібна чаша і золота оббивка футляра для лука і стріл.

Кожна з золотих пластин — твір мистецтва. На них вибито зображення звірів, крилатого чудовиська — грифона, який, за переказом, охороняв золоті розсипи. Ці вироби, зроблені в знаменитому скитському "звіринному стилі", вражають своєю фантастичністю, високою майстерністю стародавніх художників.

Сарматські прикраси I-IV століть нашої ери відзначаються тим, що вони виконані в поліхронному стилі, для якого прикметні застосування золота і різноманітних кам'яних або скляних вставок. В одному з поховань молодої сарматки біля села Антонівка Березівського району Одеської області знайдено діядему з золота, прикрашену п'ятдесятьма гранатовими каменями.

Багато вміння і вигадки виявили майстри племени тиверців, які жили на південно-західній околиці Київської Руси. У стародавньому городищі біля села Єкимауці в Молдавії знайдено підвісні бляшки і сережки. На одній з них на площі близько квадратного сантиментра стародавній ювелір створив орнамент з 742 крихітних, ледве помітних для неозброєного ока, срібних зерняток.

А поруч сяють древньоруські масивні золоті браслети і скроневі кільця, знайдені в одному з поховань жінки з племени половців, проти яких робив походи князь Ігор.

Експозиція "Золотої комори" постійно поповнюється і оновлюється за рахунок археологічних знахідок наукових експедицій у степах північного Причорномор'я.

Ю. Михалюк

м. Одеса. ("М. У.")

УВАГА! УВАГА!

ЧИТАЧІ В ТОРОНТО

ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ

В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

ALASKA FUEL

LIMITED

425 Jane Street — Toronto 9

Нашим клієнтам безплатно чистимо печі й гарантуємо безплатну цілорічну обслугу печей.

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

ПОРАДИ ЛІКАРЯ

ВАШЕ СЕРЦЕ

В останні роки широкого розповсюдження набули такі недуги серцево-судинної системи, як артеріосклероза, гіпертонічна хвороба, стенокардія, інфаркт міокарду та інші. Вони надовго позбавляють людей працездатности, стають причиною інвалідности. Про справжні розміри недуг серцево-судинної системи свідчать статистичні дані: починаючи з 40-х років, щорічно захворює один відсоток людей, що не мали ішемічних хвороб (інфаркту міокарду і стенокардії). Отже, до 65 років ішемічною хворобою серця захворює 25% людей, які раніше були зовсім здорові.

Головна ознака стенокардії — болі, подібні до приступів у ділянці серця і за грудниною. Багатьом хворим здається, ніби серце зв'язане, стиснене, вони відчувають тяжкість й оніміння за грудниною, у лівій руці, шиї, потилиці.

Серйозною недугою серця є інфаркт міокарду. Це такий стан, коли виникає гостра непрохідність якоїсь серцевої артерії. Причиною непрохідности найчастіше буває тромб, що утворюється із згустку крови. В результаті закупорки однієї з артерій серця порушується постачання крови до якоїсь його ділянки, наступає її омертвіння.

Профілактика недуг серцево-судинної системи повинна вестися різними шляхами. Щодо цього велике значення має раціональне харчування.

Це має велике значення для людей середнього і літнього віку, особливо тих, хто має надмірну вагу. Звичайно, не можна розраховувати на те, що вага тіла, яка встановилась до 25 років, буде й надалі сталою. Природно чекати деякого збільшення ваги. За даними інституту харчування Академії медичних наук СРСР таке "вікове" збільшення ваги вважається нормальним, якщо не виходить за межі восьми відсотків. Рекомендується починаючи з 30-річного віку поступово знижувати калорійність харчування, в загальному за період від 30 до 70 років на 30%. Але зменшення калорійности раціону має відбуватися за рахунок жирів і вуглеводів. Зниження вмісту білка недопустиме, бо саме він в організмі сприяє обмінному процесові і тим самим запобігає відкладанню жироподібної речовини в судинах. Найдоцільніше добову потребу в білкові поповнювати за рахунок продуктів різного походження: молока, м'яса, яєць, круп, бобових. Потрібно включати до раціону харчування продукти з невисокою калорійністю і багаті на вітаміни: фрукти, овочі. Вітаміни і їх комплекси, наприклад, вітаміни: групи "Б", аскорбінова кислота й інші відіграють велику антисклеротичну роль. Бажано, щоб жири, які вкористовуються для харчування, були здебільшого рослинного походження (нерафінована соняшникова і кукурудзяна олія). Позитивне значення має раціон, збагачений молоком, молочними продуктами, овочами і фруктами. Їжа не повинна бути пересоленою.

Велике значення для профілактики серцево-судинних недуг мають заходи й умови, що зберігають нервово-психічну сферу людини від перевантаження. Щоденне життя людини зв'язане з різними хвилюваннями й емоціями. Вони діляться на позитивні, що підвищують тонус організму, і негативні, які діють на людину гнітюче. Грубе слово — один з найсильніших подразників. Його дія позначається не тільки на нервовій системі людини, але й на інших органах й тканинах. Особливо терплять серце і судини. На неприємну розмову організм реагує різким спазмом судин, в першу чергу судин серця і мозку. Встановлено, що подразник (слово) може діяти лише на декілька секунд, а реакція на нього продовжується багато годин і днів. Бути завжди спокійним, врівноваженим — обов'язкова умова для збереження здоров'я.

Велике значення для профілактики серцево-судинних недуг має повноцінний сон. Глибокий, достатньо тривалий сон це один з найефектовніших засобів уникнення гіпертонічної хвороби, артеріосклерози та інших недуг серця. Тривалість сну залежить від віку: чим молодший організм, тим більше повинна спати людина. Так, немовля спить 21-22 години на добу, однорічне дитя задовольняється 14-16 годинним сном, а діти у віці 3-5 років повинні спати не менше 12 годин; учні молодших кляс — 11-12 годин, старшокласники — 8,5-9,5, дорослі — 7-8 годин на добу. Люди, що виконують роботу, зв'язану з підвищеним напруженням нервової системи, повинні спати довше. Треба, щоб був постійний режим сну. Лише тоді людина спокійно і швидко засинає, у відповідний час легко і вільно прокидається. Не можна сон розділяти на частини, тобто спати кілька разів по 2,5-4 години.

Проти серцево-судинних недуг найуспішніше діє загартовування організму людини. Комплекс невикористання повітря, води і сонця приводить до вдосконалення процесів адаптації організму, мобілізує його захисні сили.

Профілактику і лікування серцево-судинних недуг ні в якому разі не можна проводити від випадку до випадку, а все життя.

М. Аврашко,
лікар-терапевт

ОЛЕКСАНДЕР СМОТРИЧ

"БУТТЯ"

ЗБІРКА ОПОВІДАНЬ

123 стор. **Ціна 2.50 дол.**

З замовленням звертатися:
"PLY" Co-op Ltd.
768 Queen St. W., Toronto 140, Ont., Canada

ПАВЛО МІНЯЙЛО

(Посмертна згадка)

19-го липня в Детройті помер один із основоположників Полтавської Капелі Бандуристів Павло Міняйло — на 78-му році свого життя. З восьми років він почав співати в церковному хорі. Будучи вже дорослим, далі любив церковну музику і співав в багатьох церковних хорах у Полтаві, а також брав участь у драматичному гуртку. Мав чудовий голос — лірично-драматичний баритон. Був солістом Полтавської капелі бандуристів, а пізніше з'єднаної Полтавської і Київської в одну Київську Державну Капелю Бандуристів.

Як не тяжко жилося йому на Батьківщині, але він бандури не покидав, хоч радянська влада дивилась на бандуристів як на націоналістів-петлюрівців.

Багато довелось пережити йому і гарних і прикрих хвилин, але велика любов до бандури і української пісні надихали його великою завзятістю в служінні на ниві своєї національної культури. До останньої хвилини свого життя, вже й будучи хворим, покійний не розлучався зі співом — співав у церкві до останньої нагоди.

Пригадується 1924 рік: улаштовано декілька концертів по селах Полтавщини. Ми мали концерт у селі Опішні. Щоб добратись до цього села, треба було пройти 15 км. Це було зосени. Одягнені ми були по-літньому. В дорозі нас застав дощ. Поки пройшли болотом декілька кілометрів, промокли до кісток, але таки добрались до цього села. Нас радо зустріли селяни. Вперше вони побачили дванадцятьох бандуристів. Один із селян запросив усіх до своєї хати — там нас уже чекали з обідом. Що нам упало в око — це велика бандура на стіні. А ми мріяли мати басбандуру. Пообідавши смачно, ми зразу кинулися роздивлятись на ту бандуру. Зробив її з верби — сам господар цієї хати.

Посередині бандури була вирізана кругла дірка, а навкруги цієї дірки великими літерами випалено "Серце України".

Після нашого концерту цей господар був такий зворушений, що подарував нам ту свою бандуру.

На цій самій бандурі й почав грати покійний Павло.

Де б ми тоді не давали концерти по селах, то все або під хатою, або під клунею, бо то нам служило за сцену. Люди нас приймали дуже сердечно — в житті ж своєму вони не чули такого гарного співу під акомпаньямент бандур. Слухаючи таких пісень, як "Морозенко", "Ой, горе тій чайці", люди плакали, під час нашого співу веселих пісень — "Від Києва до Лубень", "Кучерява Катерина", "Ой, гоп ти-ни-ни" — люди сміялись, аж за боки брались, і підтанцьовували.

Покійний був з нами — ділив горе й радість — з 1923 по 1973 рік.

Блаженної пам'яти Павло був, скільки ми його знаємо, одружений. Недостачі не впливали на його подружнє життя, бо дружина його розуміла, чому він тримається капелі бандуристів, дбала й сама про матеріяльне забезпечення і ніколи не нарікала на свою долю.

Останнім часом, за станом свого здоров'я, Павло не міг уже працювати в капелі бандуристів, але серцем і душею завжди був з нею, а співом задовольнявся в церковному хорі.

Павло Міняйло

Залишив покійний у смутку дружину Олену, доньку Ніну, зятя Миколу і двох внуків, Віктора й Романа.

Вічна йому пам'ять, а земля американська нехай буде йому легкою.

Григорій НАЗАРЕНКО

ЧУДОТВОРНА ІКОНА МИКОЛИ МОКРОГО

Грімсбі, 17 серпня 1973 р.

До Вельмишановного Пана Д. В. Кислиці,
Головного Редактора "Нових Днів"
Торонто, Онт.

Вельмишановний Пане Редакторе!

Свого часу в "Нових Днях" була замітка і запит в справі місця перебування Чудотворної Ікони Миколи Мокрого, що була вивезена в час війни з Києва, з св. Софії, на захід. Це найбільша українська національна святиня і цей образ знаходиться тепер у Нью-Йорку. Дотепер я ніде не висловлювався у цій справі, бо живий був Високопреосвященніший Архиєпископ Паладій Ведибіда-Руденко, який вивіз цю святиню з Варшави, привіз її до Америки і був її опікуном, як це він зазначив.

У травні 1958 р. в адвокатській канцелярії зроблено умову-припорученння, яким зобов'язано, що після смерти Архиєпископа Паладія іконою Св. Миколи Мокрого мають заопікуватися автор цього листа і о. Юрій Сікорський. Але так сталося, що о. Ю. Сікорський передчасно упокоївся (1 грудня 1969 р.) і тепер я є одиноким опікуном цієї української святині. Копію припорученння прикладаю для Вашого відома.

Ікону Святителя Миколая привіз до Америки Архиєпископ Паладій. Спочатку вона зберігалася в його помешканні, а в 1958 р. він примістив її в катедрі Пресвятої Тройці в Нью-Йорку, коли для неї був збудований відповідний ківот. Перед цим ікону обмила фахова фірма в Нью-Йорку. Ікона була привезена в металевій ризі. Отже, перед чищенням та риза була знята. Ризу також наново позолочено та почищено. Всіма цими справами займався автор цього листа на доручення Архиєпископа Паладія. Відбитку з ікони Святителя Миколая, що була зроблена після обмиття, долучаю. Вони (відбитки) були надруковані в більшій кількості. Очевидно, що після обмиття ікони її знову вправлено в металеву ризу, в якій вона й знаходиться в церкві. В 1963 р. ця ікона була перевезена до новопридбаного храму Пресвятої Тройці — катедри Архиєпископа Паладія в Бруклині, Н.Й., де вона знаходиться і нині. Для вселюдного почитання ця ікона на певний час була привезена до Торонта та Клівленду.

Про зміст і завдання опікунства довідаєтеся з долученого припорученння. Це для Вашого відома, а якщо уважатимете за потрібне, то й до відома Ваших читачів та українського суспільства.

Зі щирим привітом

о. Т. МІНЕНКО

ЗАЛІЗНЯКІВ ДУБ

На Україні протягом 1971-1972 років проводилась інвентаризація вікових дерев. Наслідки роботи перевершують усі сподівання.

Як відомо, найстарішим дубом Европи вважається Стелмежський. Росте він у Литві, вік дерева понад 2.000 років. Кряжистий, покручений спраза наліво стовбур велетня заледве обхоплять семеро людей. Висота дуба сягає 20 метрів. Рівного йому за величчю й віком, гадали вчені, на території Радянського Союзу немає. Та обміри дуба Максима Залізняка, що гордо височить біля хутора Буда в Чигиринському районі на Черкащині, неподалік від знаменитого Холодного яру, засвідчують, що в литовського велета є славний побратим. Стовбур його в обмірі — 8,64 метра, висота понад 22 метри. Дуб ще не має дупла, але кора його й крона посічені численними шрамами блискавок, обпалені громовицями. За деревом дбайливо доглядає лісник Крисалецького лісництва Олександер Андрійович Найда. Вдало застосовуючи біологічне підживлення, він добився того, що дуб і нині повний сили та звитяги. Його могутня крона зеленіє свіжо і молодечо.

Коли з дубом Максима Залізняка поріднюєш велетня з урочища Юзефін Рокитнянського району на Ровенщині, то спершу здається, ніби він скромніший, але це тільки перше враження. Насправді ж дуб пережив уже тринадцять віків, досяг двадцяти шести метрів висоти і тільки трохи поступається тощиною чигиринському.

Привабливим серпанком старовинних легенд опо-

ЕМІГРАНТСЬКЕ ЩАСТЯ

Тітка Килина почувала себе щасливою. Ще б пак! Вже давно овдовівши і втративши всяку надію на подружнє життя, несподівано вийшла заміж.

Ніхто не сподівався, щоб ота присадкувата, товста, якась незграбна, ніби горбата, кирпата, вже добре підтоптана бабця могла когось спокусити. А от, виходить, спокусила. Та ще й не аби якого молодця!

Дядько Семен, хоч уже й не першої молодости, був хоч куди козак: високий, ставний, з густим сивуватим чубом і з бравою військовою ходою. Зразу видно було, що колись був першим парубком на селі! Як могло статися, що він одружився з такою неприваблизою жінкою?

Довго думали-гадали над цією дивною подією наші емігранти. Врешті, майже всі пристали на думку: мабуть, був як дим п'яний, коли йому стукнула в голову така дурниця.

Та тітка Килина цим не переймалася. Весела й щаслива, улаштовувала вона своє гніздечко. Може, комусь це здалося б і дивним, але вона переживала перше кохання.

Її покійний перший чоловік був такий собі, просто дядько, а їй завжди хотілося мати гарного чоловіка. І от, наче в казці, ця її мрія несподівано здійснилася, хоч і досить пізно. Варто було побачити, коли вони йшли кудись разом. Тітка Килина завжди висіла на руці у дядька Семена і згорда поглядала на всіх, мовляв: дивіться, якого я маю гарного чоловіка! А бідний дядько Семен сумно зідхав і опускав голову.

Зустрічаючи іноді тітку Килину, я питала, як їй живеться. Вона охоче оповідала про своє життя: "Моя дорогенька, живемо добре. Ото прийдемо з роботи, пообідаємо, то Семен читає газету, а я перу. А потім він іде на збори, а я прибираю або щось шию. Отак і живемо. Добре, дуже добре!"

Та не довго усміхалося щастя тітці Килині. Щось сталося з її чоловіком. Ніби хтось наврочив. Чомусь перестав говорити до неї і все частіше тікав з дому.

А тітка Килина жалілася: "Що це за життя? Чи для цього я виходила заміж? Думала: будемо разом ходити в гості, в парк, а тепер він щодня на якомусь засіданні, а я сама в чотирьох стінах!"

Одного разу зустріла мене, така гнівна:

— Поганий чоловік Семен, недобрий!

— А що, — питаю її, — що сталося?

— Ну як же: порозкладає карточки своїх дітей та жінки й плаче, а мені так прикро.

Згодом знову жалілася, що він образив її, кажучи: "Якби я, дурний, не записався з тобою, ти б давно засвистіла з моєї хати!" "А я не дурна, — каже тітка Килина, — я знала, що треба записатися." Час ішов, та відносини між ними не кращали, навпаки — все гіршали. Вже вони жили кожне в окремій кімнаті і навіть харчувалися окремо, хоч їли в тій самій кухні. Та тітка Килина ніяк не хотіла примиритися з утратою коханого чоловіка. Час від часу пробувала якось до нього піддобритися, щоб хоч тимчасово привернути до себе.

Бувало, наварить смачного, запашного борщу та так солоденько озветься: "Семене, там лишилася тарілка борщу, може доїси?" Мовчанка. Злісне торохтіння консервною банкою (харчувався тепер виключно консервами). Нарешті не витримує: "Давай!" А тітка Килина ще солодшим голосом: "Семене, а може й котлету з'їси? Там лишилася одна". Знову злісна мовчанка, сопіння, а нарешті: "Давай!"

Тітка Килина не помилилася: борщ і котлети (а іноді й пироги) таки привернули до неї дядька Семена, принаймні, на час.

Та перемир'я тривало недовго: знову він злісно відмовчувався й тікав з дому. Вже не помагали ні пахощі борщу, ні апетитного вигляду рум'яні котлети й пухкі пироги. Він просто замикався в своїй кімнаті й не показувався на очі жінці. Втративши всяку надію на примирення, тітка Килина ходила до парку сама. Сиділа на лавці з жінками, оповідала про минуле щастя і завжди додавала: "Що ж, мої дорогенькі, жили ми добре, дуже добре, не можу нарікати, та недобрі люди позаздрили, наврочили".

Надія ДОНЕЦЬ

вите далеке минуле цього дерева. Під його розлогими шатами наші пращури приносили жертви своїм богам, вимолюючи у них допомоги в боротьбі з ворогами, замовляли щасливе полювання. Цікаво, що народна назва велетня у Глинівському лісництві на Ровенщині символічна — "Дуб-Патріярх". Місцеві жителі вважають його найстарішим на Україні.

Літ. Україна, 28. 8. 1973

ПОВІДОМЛЕННЯ
ВІД КОМІТЕТУ В СПРАВАХ ВИДАННЯ СПАДЩИНИ П. К. ВОЛИНЯКА

Для вшанування видавничої, публіцистичної і педагогічної праці бл. пам. Петра Кузьмовича Волиняка, у четверту річницю його смерти у місцевостях Ошава, Гамілтон, Лондон і других, відбудуться ширші літературні вечори.

У ПРОГРАМІ: — Доповідь, ілюстрована діяпозитивами з його життя в Україні і на еміграції, читання уривків з друкованих і недрукованих його творів та виставка книжок, журналів та інших видань, друкованих у в-ві "Нові дні", починаючи з 1946 року.

Місцевості, дати і час буде подано окремими повідомленнями.

ПРЕЗИДІЯ КОМІТЕТУ

ЗОЛОТИЙ ЮВІЛЕЙ

8-го вересня ц.р. сповнилось 50 років подружнього життя Параскеви і Гаврила Передеріїв.

З цієї нагоди близькі друзі та родичі влаштували гостину на відзначення золотого ювілею.

О 7-й годині вечора в залі церкви св. Покрови зустріли своїх дорогих батьків їхні сини Іван і Володимир з дружиною Оксаною та внучка Люба за старим українським звичаєм — з хлібом і сіллю та запросили сісти за головний стіл.

Господарем на святі був В. Сойко. Під час вечері слово про ювілята сказав А. П. Степовий, який подав деякі фрагменти з життя ювілятів—від молодих літ і аж до приїзду до Канади.

Під кінець вечері старший син Іван обдарував ювілятів від родичів цінним дарунком, а Ксеня Радченко піднесла дарунок від усіх присутніх і відсутніх друзів.

Подружжя Передерій щиро дякували за таке величне прийняття, яке лишиться їм на згадку на довгі роки.

Під час розвагової гостини цікавою точкою був виступ студентки консерваторії Ганнусі Черняк, яка чудово проспівала дві пісні під акомпаньямент її мами Ірaїди Черняк.

Під час забави не забули й про свою пресу — провели збірку, яка дала "Новим дням" 38 дол.

Ювілятам на многії літа, а жертводавцям щире українське спасибі. **М. В.**

ПРОЩАЛЬНИЙ ВЕЧІР

У суботу, 29 вересня 1973 р., свати Іван Копач та Дмитро Сивак з родинами і кумами влаштували прощальний вечір подружжю Марії і Олексі Макаренкам, котрі переїжджають з м. Судбері на постійне мешкання до Вінніпегу.

О 7-ій год. вечора в будинку І. Копача сиділо за накритим столом 15 осіб. Під час смачної вечері висловлювали найкращі побажання і многоліття подружжю Макаренкам.

Заодно склали пожертви на пресовий фонд:

1.	О. Макаренко	15.00 дол.
2.	М. Іщенко	10.00 дол.
3.	Д. Сивак	10.00 дол.
4.	Вол. Макаренко	10.00 дол.
5.	М. Волинський	5.00 дол.
6.	І. Копач	5.00 дол.
7.	о. Д. Свириденко	5.00 дол.

Розподілено так: на церковний "Вісник" 35 дол., а на "Нові дні" 25 дол.

Всім жертводавцям сердечне спасибі.

о. Д. С.

Більше не повториться

— Василько, чому ти спізнився до школи? — запитав учитель.

— Я чистив зуби, але даю вам слово, це більше ніколи не повториться.

50-ЛІТТЯ

У суботу 22 вересня ц.р. приятелі влаштували несподіванку для п. Миколи Моспана з нагоди його 50-ліття з дня народження.

З цієї нагоди о 7-й годині вечора в церкві св. Покрови о. прот. Микола Критюк відправив вдячний Молебень за здоров'я п. М. Моспана та теплим словом привітав його з днем народження.

Після молебня всі перейшли до залі, де відбулася гарна вечеря, яку відкрив господар В. Сойко.

Господар привітав ювілята та сказав усім присутнім про ціль цього вечора, а також про відданість п. М. Моспана нашій церковній громаді й підняв перший тост за здоров'я ювілята, а всі присутні проспівали йому "Многії літа".

Під час вечері слово про ювілята і всю його родину сказав проф. А. Степовий, який підкреслив великі заслуги ювілята в нашій Громаді. З привітами виступили: кум ювілята (з Америки) доктор Борис Синтон, а ініціятори гостини пані Віра Вусата та п. Іван Коронівський від усіх присутніх і з різних причин відсутніх приятелів привітали і вручили ювілятові цінний дарунок.

Від себе і своїх сестер син Борис подякував батькам за опіку та добре виховання і висловив найсердечніші побажання батькам.

Пан М. Моспан сердечно подякував усім друзям і організаторам за милу несподіванку та склав пожертву на потреби Церкви в сумі 237.00 дол.

Господар В. Сойко не пропустив нагоди і проголосив збірку на нашу пресу, з чого виділено на "Нові Дні" 30.00 дол.

Ювілятові Миколі з його дружиною Стефанією бажаємо щастя, здоров'я і радости з дітьми і внуками на довгі літа, а жертводавцям щире спасибі.

М. В.

ПАМ'ЯТІ ГЕНАДІЯ СОЙКА

12-го жовтня ц.р. в церкві св. Покрови в Монреалі відбулася панахида в другу річницю відходу у вічність св. п. одумівця Генадія Сойка, який трагічно загинув від невідомого злочинця.

Панахиду відправив о. прот. Микола Критюк, співав хор під дир. І. Козачка.

Поминальна вечеря була в домі батьків Генадія — А. і В. Сойків. Молитву проказав о. Микола, а "Отче наш" проспівали всі присутні під проводом М. Павловича.

Слово-згадку про покійного виголосив А. Степовий, він же й закликав до збірки на пресу — як на нев'янучий вінок. Збірку провів М. Жовтоніжко. На "Нові Дні" приділено зі збірки 25 дол. Тепле слово подяки сказав батько покійного В. Сойко.

Щира подяка всім за участь на панахиді й на поминальній вечері та тим, що склали пожертви на пресу, а Генадієві нехай буде Вічна Пам'ять!

А. С.

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх українських шкіл на еміграції:

1. **Л. Деполович**

БУКВАР

Десяте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.50 дол.

2. **Петро Волиняк**

КИЇВ

Читанка для 3-ої кляси

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.40 дол

3. **Петро Волиняк**

ЛАНИ

Читанка для 4-ої кляси

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

4. **Петро Волиняк**

ДНІПРО

Видання друге

Підручник з історії української літератури і хрестоматія

Єдиний на еміграції підручник такого типу
Книжка ілюстрована
Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

5. **Петро Волиняк**

ЗАПОРІЖЖЯ

Читанка для 5-ої кляси

У цій книжці багато історичних оповідань
Ціна: у Канаді і США — 1.80 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.60 дол.

6. **Петро Волиняк**

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Друге видання

У книжці багато ілюстрацій, карт тощо
Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

7. **Дмитро Кислиця**

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, Ч. 1

Фонетика й морфологія

Шосте видання
Ціна: у Канаді, США і Австралії — 2.75 дол.,
в Англії — 100 шіл.

8. **Дмитро Кислиця**

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, Ч. 2

Синтакса. Третє видання. Ціна $2.50

Замовляти в "Нових днях". Школам і книгарням та церковним громадам — знижка.

КУПІТЬ ЦІ КНИЖКИ!

М. Ю. Брайчевський, "ПРИЄДНАННЯ ЧИ ВОЗ-З'ЄДНАННЯ, **критичні зауваги з приводу однієї концепції".**
Книжка написана сучасним українським радянським істориком. — Ціна: 2.00 дол.

Іван П. Багряний, "ЛЮДИНА БІЖИТЬ НАД ПРІРВОЮ". — Ціна: 6.00 дол.

Іван П. Багряний, "ТАК ТРИМАТИ".
Ціна: 3.50 дол.

Володимир Винниченко, "СЛОВО ЗА ТОБОЮ, СТАЛІНЕ". — Ціна: 8 дол.

В. Винниченко, "НА ТОЙ БІК" — повість.
Ціна: 3.00 дол.

LOOK COMRADE — THE PEOPLE ARE LAUGHING...
Підрадянський гумор зібрав і видав Іван Коляска. — Ціна: 2.50 дол.

А. Юриняк, КАМІКАДЗЕ ПАДАЄ САМ, оповідання й фейлетони, 184 стор., звичайна обкладинка. — Ціна 4.00 дол.

М. Л. Подвезько, УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ СЛОВНИК, тверда обкладинка, близько 60 тисяч слів. — Ціна: 7.50 дол.

М. Л. Подвезько, АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК, тверда обкладинка, близько 50 тисяч слів. — Ціна: 7.50 дол.

Василь І. Гришко, "ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ". — Ціна: 1.50 дол

Василь Іванис, "ДО ПРОБЛЕМИ КАВКАЗУ".
Ціна: 0.70 дол.

Олена Курило, "УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ".
Ціна: 2.00 дол.

Андрій Бондаренко, "Слово в дискусії якої не було (замість аналізи дивних потягнень пп. М. Лівицького та М. Степаненка)".
Ціна: 1 дол.

Анатолій Юриняк, "ЗАСОБИ І СПОСОБИ ПОЕТИЧНОГО ВИСЛОВУ". — Ціна: 1.00 дол.

Петро Карпенко-Криниця, "ІНДІЯНСЬКІ БАЛЯДИ". — Ціна: 2.00 дол.

Олександер Солженіцин, "НОБЕЛІВСЬКА ЛЕКЦІЯ З ЛІТЕРАТУРИ". — Ціна: 0.50 дол.

Книжки замовляти в адміністрації "Нових Днів".

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
If not delivered please return to:
NOWI DNI
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO, ONT., CANADA
M6H 3H1

Який може бути найкращий подарунок на різдвяні свята, ніж цікава хороша українська книжка!

Абуль-Фарадж. СМІШНІ ОПОВІДКИ. Переклав з ассірійської Євген Варда. Художник В. С. Овчинников, "Дніпро", Київ 1972, стор. 317. — Ціна $ 1.70

АВТОПОРТРЕТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА. Упорядник і автор вступної статті Л. В. Владич. "Мистецтво", Київ 1973. 26 фотографій-ілюстрацій зроблені самим Т. Г. Шевченком, стор. 79. 3.35

Пільгук Іван. ПІСНЮ СНУЄ ЧЕРЕМОШ, повість. У книзі змальовано оточення, в якому виростав і формувався волелюбний поет — Юрій Федькович. "Рад. письменник", Київ 1973, стор. 240. 1.10

Рильський Максим. ТРОЯНДИ Й ВИНОГРАД. Далекі небосхили. Поезії. "Дніпро", Київ 1973, стор. 130. 1.20

Рильський Максим. ЯК ПАРОСТЬ ВИНОГРАДНОЇ ЛОЗИ. "Наук. думка", Київ 1973, стор. 260. 1.25

Софія Київська. Великого формату, крейдяний папір, кольорові та чорно-білі ілюстрації, розкішна оправа. Книга складається з такого змісту: Стаття. Архітектура собору. Система декору. Мозаїки, фрески. Декоративні оздоби. Бібліографія. Автор статті Григорій Логвин. "Мистецтво", Київ 1971. 27.50

Леся Українка. ЛІСОВА ПІСНЯ. Драма-феєрія в трьох діях. Художник Лопухова Н. Й. "Дніпро", Київ 1970, ст. 125. 2.10

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА ВИМОВА І НАГОЛОС. Словник-Довідник, близько 50.000 слів. Відповідальний редактор М. А. Жовтобрюх. "Наукова думка", Київ 1973, стор. 724. 4.50

Хоткевич Гнат. КАМІННА ДУША. Повість. Ілюстрації художниці С. Караффи-Корбут. "Дніпро", Київ 1970, ст. 370. 2.55

Подарунки для дітей:

ЕЗОПОВІ БАЙКИ. З новогрецької мови переклали В. Забаштинський та Чердаклі А. Малюнки А. Жуковського "Веселка", Львів 1972, стор. 124. 1.40

Єршов П. ГОРБОКОНИК. Переклад Рильського М. Малюнки О. Павловської. "Веселка", Львів 1973, стор. 92. 1.95

Конопніцька Марія. ПРО ГНОМІВ-КРАСНОЛЮДКІВ ТА СИРІТКУ МАРИСЮ. Скорочений переклад з польської Марії Пригари. Малюнки Наталі Григорової. "Веселка", Львів 1972, стор. 183. 1.10

Ніколова Олівера. ЗОЇКІ-ПОКІ. З македонської переклав Андрій Лисенко. Малювала Лариса Семенова. "Веселка", Київ 1972, стор. 62. 1.10

Багатотомники:

Забіла Наталя. ТВОРИ В ЧОТИРЬОХ ТОМАХ. "Веселка", Львів 1971-1973, 4 книги. За цілий комплект 6.55

Руданський Степан. ТВОРИ В ТРЬОХ ТОМАХ. "Наук. думка", Київ 1972-73, 3 книги. Ціна за цілий комплект 11.00

Сковорода Григорій. ПОВНЕ ЗІБРАННЯ ТВОРІВ У 2-ОХ ТОМАХ. "Наукова думка", Київ 1973, 2 книги. Ціна за повний комплект 9.25

УВАГА! До замовлення на $1.00 (одного доляра) просимо прислати 20 центів у Канаді і США на поштову оплату.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West, Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928